

REPRESENTACIÓ
DEL PERIPLE
D'ODISSEU EN UN
MAPA DEL SEGLE
XXI

Nom de l'autor: *Alejandro Magallanes* - Grup: *LB2*

Professor assessor: *Fina Vilanova*

Data de presentació: *23/9/2015*

*Conta'm, Musa, aquell home
de gran ardit, que tantíssim errà...*

Homer, L'Odissea, I

Índex estructural del treball de recerca

1- Introducció.....	4
2- Gènere literari de l'obra: "poesia èpica"	5
3- Homer.....	6
4- Obra més reconeguda, la Ilíada.....	8
5- Obres no tan reconegudes.....	8
6- Qüestió homèrica.....	10
7- Personatges principals de l'obra.....	12
8- Trama de l'Odissea.....	18
9- Mapa de l'Antiga Grècia i algunes representacions del recorregut d'Odisseu...21	
10- Descripció de la realització del mapa.....	23
10.1- Troia.....	23
10.2- Ismar.....	24
10.3- País dels lotòfags.....	26
10.4- L'illa dels ciclops.....	29
10.5- Eòlia.....	31
10.6- Illa dels lestrígons.....	32
10.7- Eea.....	33
10.8- L'Hades.....	35
10.9- Illa de les sirenes.....	36
10.10- Trinàcia.....	36
10.11- Ogígia.....	38

10.12- Esquèria.....	39
10.13- Ítaca.....	40
11- Mapa realitzat per mi.....	42
12- Conclusions.....	43
13- Algunes imatges de l'època clàssica sobre les aventures de l'heroi.....	45
14. Bibliografia.....	47
15. Webgrafia.....	47

1. Introducció:

Justificació:

Jo he escollit un treball que tracta sobre el recorregut que fa el personatge principal d'una obra grega del segle VIII a.C., l'Odissea, d'Homer. Odisseu, que així s'anomena el protagonista, fa un llarg periple des de Troia fins a Ítaca, la seva pàtria.

Aquest personatge, Odisseu, emprèn una llarga aventura a través del Mar Mediterrani, un cop acabada la guerra de Troia, per tornar a casa. La qüestió és que en tot aquest viatge, l'heroi passa per molts indrets geogràfics diferents i la majoria d'ells, encara continuen existint.

M'interessaria localitzar aquests indrets i situar-los en un mapa del segle XXI, seguint les dades que cita Homer en l'obra per així representar el recorregut d'Odisseu.

Motiu/s:

Sembla ser que alguns llocs on va a parar el personatge són ficticis i, per aquest motiu, m'agradaria comprovar si veritablement existien a partir de tota la informació que pugui recopilar sobre la geografia en la antiguitat i comparar-la amb l'actual. Així que, aquesta és la part que realment m'interessa, intentar descobrir si existien, o no, els indrets que cita Homer en la seva obra.

Mètode de treball:

A mesura que vagi llegint l'obra (primer punt de la bibliografia) aniré anotant tots els indrets per on passa Odisseu al llarg del seu trajecte i dades que em puguin donar pistes sobre la seva situació geogràfica: direcció del vent que empeny les naus, dies que duren les singladures, posició respecte a les estrelles, si es mouen cap a mites que es situen a ponent (cap a on s'amaga Helios) o a llevant (cap a on l'aurora obre les portes al carro del Sol...) clima, orografia, vegetació, costums dels pobladors...

Llavors, amb tots els indrets i resta de dades ja anotats, començaré a cercar informació en diferents llibres i pàgines web que em puguin descriure cada indret trobat i compararé les aportacions d'Homer amb les imatges o representacions que em puguin donar més informació.

Una vegada realitzada aquesta tasca, proposaré el meu propi mapa, on representaré el recorregut que l'heroi va protagonitzar fa molts anys.

També inclouré informació general sobre l'obra, el gènere literari a què pertany, la biografia d'Homer i una relació de personatges que formes part d'aquest relat èpic. Aquesta informació més genèrica serà el punt de partida de la petita investigació del meu treball de recerca.

2. Gènere literari de l'obra: "poesia èpica"

L'*Odissea* forma part del gènere literari "poesia èpica". Aquesta mena de poesia consisteix en mitificar un personatge, o un conjunt d'ells i, fins i tot, un poble o una ciutat. Aquesta mitificació es crea a partir de la relació entre l'individu (lloc, etc.) mitificat i les grans gestes que aquest realitza.

La poesia èpica, solia (o sol) explicar-se via oral, com és el cas del que feien els aedes (com ho era Homer) però, tot i així, l'autor d'aquest llibre que jo analitzaré, Homer, va ser la primera persona en passar el que es deia via oral a l'escriptura creant les dues obres literàries més importants de l'antiguitat: *La Ilíada* i *l'Odissea*.

Una altra característica important d'aquest tipus de poesia és el fet que l'autor que escriu l'obra no s'hi pot citar, ni tampoc explicar els seus propis sentiments o opinions sobre el que escriu. En el cas de la poesia èpica grega, la inspiració li venia (suposadament) de la musa Cal·líope (com també en obres de l'època romana abans de passar-se al cristianisme com, per exemple, *l'Eneida* de Virgili), normalment dirigint-se a ella com a *Musa* o *Dea*, sense especificar el seu nom. En les dues obres d'Homer, aquest comença invocant la Musa ja en la primera frase de l'obra ("Conta'm Musa..."), ja que és ella qui li dóna la inspiració per escriure la història, és a dir, no és el propi autor que la inventa, sinó qui la transmet gràficament. Per aquest mateix motiu, Homer, no ens pot donar cap pista sobre cap característica seva i, per tant, no li podem identificar cap tret característic, tant físic com de personalitat, quan llegim les seves obres.

Aquest gènere literari sempre exalta fets, personatges, llocs, etc. del passat i ho fa comparant aquests fets amb la mitologia, de tal manera, que aquesta exaltació arriba a un rang molt elevat: la comparació (o introducció en l'obra) dels déus amb els fets mitificats.

En l' *Odissea*, Homer emprava una llengua inventada per ell mateix anomenada "llengua homèrica". Aquesta llengua artificial (no parlada per cap grup ètnic) consisteix en la barreja de diversos elements dialectals com els micènics, eòlics, jònics o àtics. Homer, també fa servir una forma mètrica especial en la seva obra (la mateixa que en la *Ilíada*, l'obra anterior a *l'Odissea*), "l'hexàmetre dactílic" (_ UU _ UU _ UU _ UU _ UU _ _ , és a dir, una combinació de síl·labes llargues i breus).

Cal destacar que, aquest gènere literari, introdueix moltes vegades altres subgèneres com, per exemple, un conte o una epopeia; també diversos recursos literaris com els epítets (que solen fer referència als personatges que es volen destacar o a algun déu, amb la mateixa funció).

3. Homer

L'autor de l' Odissea s'anomena Homer. Homer és considerat el primer autor que va traspassar els fets i mites citats oralment sobre la guerra de Troia, a l'escriptura. Les dues grans obres d'Homer van ser la Ilíada (que tracta sobre aquesta guerra) i l'Odissea (que és el retorn a la pàtria d'un dels herois que va participar en la guerra: Odisseu).

Les dades biogràfiques d'aquest autor són, actualment, molt incertes ja que Homer escrivia poesia èpica, la qual cosa comporta no parlar mai de l'autor en l'obra. Així que hi ha moltes parts de la biografia en les quals tot lector pot no estar absolutament d'acord amb les dades aquí citades.

Homer va ser, doncs, un escriptor del segle VIII a.C. (tot i que actualment es consideren diverses dates : segle IX a.C., segle VII a.C., etc.), tal i com confirma el geògraf i historiador grec Heròdot d'Halicarnàs (segle V a.C.), que diu que Homer va existir 400 anys abans que ell.

Homer és, precisament, l'autor que ens mostra la cultura de la transició de l'etapa micènica a l'arcaica, des del moment en què va escriure les seves dues grans obres, entre d'altres.

Es creu que va néixer a Esmirna o a Quios. Tot i així, en l'antiguitat, 7 ciutats de Jònia es disputaven el lloc de naixement d'Homer fins a tal punt que, a l'illa de Quios, una família de rapsodes (persona que es dedicava a recitar poemes homèrics o gestes d'herois importants, és a dir, poesia èpica) professionals anomenats Homèrides, asseguraven ser descendents directes de l'autor, i afirmaven tenir els veritables textos del seu avantpassat. Jo crec que això ho afirmen basant-se en l'Himne a Apol·lo Deli, en què, Homer afirma que és "un home cec que viu a Quios" .

A partir d'aquesta frase, s'han fet diverses interpretacions, la majoria falses, del nom de l'escriptor i, fins i tot, s'han arribat a fer descripcions físiques de l'autor a partir del nom. Un cas n'és, per exemple, l' interpretació del seu nom com a *ho me horon* , "el qui no hi veu", a partir d'aquí, molts escultors i pintors han retratat Homer com a un home cec (comparant aquest fet amb exemples concrets de les seves obres com, per exemple, l'endeví cec *Tirèsias*) i, normalment, vell amb una llarga barba. D'altres creuen que el seu nom deriva de la paraula "ostatge" (Ομηρος).

Segons diverses "Vides" de l'autor escrites en l'època romana (com, per exemple, un *certamen d'Homer i Hesíode*, posterior a Homer), Homer era considerat un aede cec, ambulat i pobre, que anava de ciutat en ciutat recitant gestes d'herois (d'aquí el nom: osta).

Tota la biografia d'Homer s'ha extret, principalment, de 8 biografies escrites en la antiguitat, entre les quals destaca la d'Heròdot. Tot i així, totes aquestes biografies es contradiuen unes amb les altres, cosa que provoca gran incertesa als investigadors.

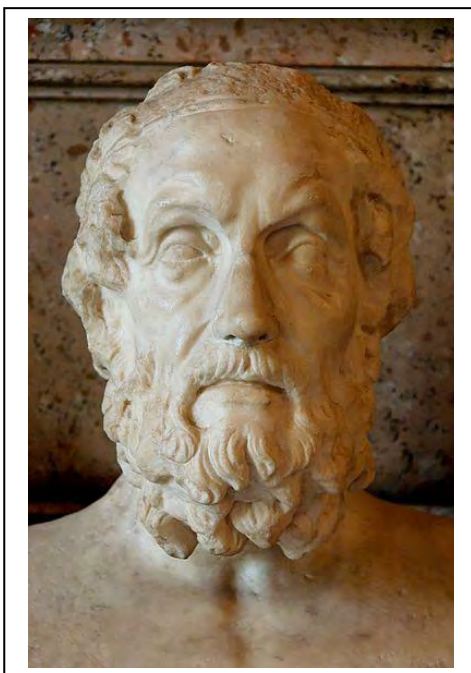
Segons aquesta biografia d'Heròdot, Homer va ser fill de Kretéis, que va engendrar-lo a Esmirna, a la ribera de Meles (d'aquí el veritable nom que li posaren: Melesígenes) i va ser educat pel seu padrastre Femi, que era mestre d'una escola de poesia. Quan Femi va morir, Homer el va succeir en l'escola però, a causa de la seva afició per la navegació i també per tenir els recursos per a fer-la (del seu amic i comerciant Mentès), Homer viatjà un temps en vaixell cap al Peloponès, on va perdre la vista.

Després d'una llarga estància a Esmirna, Homer es dedicà a viatjar i a la vida de poeta, amb la qual cosa, molta gent li posà el sobrenom d'Homer en comptes del seu veritable nom (referint-se a la versió que el considera com a ostra, tot i que també era cec). En els seus viatges, va patir diverses aventures, però es dedicà, més que res, al perfeccionament de les seves obres escrites durant tot el camí.

Al cap d'un temps de viatges i escriptures, Homer va assentar el cap i va tenir dues filles. Així que en passar a tenir una vida de pare i després d'haver-se guanyat gran popularitat a causa de l'èxit de les seves dues obres principals (l'Illíada i l'Odissea), va decidir marxar camí cap a Atenes per poder ser "glorificat" com ell esperava, però, per desgràcia, la mort l'atrapà en mig del camí, i fou enterrat a l'illa d'Ios (a les Cíclades).

Fins aquí una de les biografies més fiables d'aquest autor (que, de fet, recopila parts d'altres biografies formant-ne una de sola, per això he escollit aquesta com a font fiable).

Tot i així, no s'ha de descartar que aquesta biografia escrita per Heròdot hagi estat modificada al llarg dels segles, ja que va ser escrita al segle V a.C..

Aquesta és una rèplica (del segle II a.C.) que es va fer del bust original (de bronze) d'Homer.

Actualment es troba al Musei Capitolini, a Roma.

4. Obra més reconeguda, la Ilíada:

La Ilíada:

Aquesta obra és considerada la obra més important d'Homer, en la qual es relata gran part de la guerra de Troia.

El fet més important sobre aquesta obra és que va ser, simplement, el traspàs a l'escriptura del que es deia des de feia segles per tradició oral sobre la guerra. En aquesta guerra hi ha molts herois destacables, tan aqueus (Agamèmnon, Aquileu, Odisseu...) com dardànides (Hèctor, Paris, Príam...).

Aquesta famosa guerra té dues explicacions diferents, una d'elles és la mítica i l'altra, la històrica. Segons la explicació mítica (que és, bàsicament, la de l'obra), la guerra va ser a causa que, un príncep troià anomenat Paris va raptar l'esposa de l'aqueu Menelau (rei d'Esparta), anomenada Hèlena. Així que, demanant ajuda al seu germà Agamemnon (i disposant de grans herois), reuneixen un exèrcit molt gran per envair la ciutadella de Troia, on es lliura una gran guerra que provoca la mort de grans herois. Aquesta guerra, la guanyen els aqueus gràcies a l'enginy d'Odisseu, que té la idea d'oferir el cavall de fusta als Troians davant les grans muralles de la ciutadella.

Llavors, en la explicació històrica de la guerra, es considera que els aqueus envaïren Troia a causa d'afers comercials, ja que, aquesta ciutat era un dels punts més interessants quant el comerç marítim de la zona.

Tot i així, si responguéssim a la pregunta de "Quina és la idea principal de la Ilíada?", hauríem de contestar: La ira (o la venjança) d'Aquileu. Ja que, de fet, Aquileu és gairebé el personatge més important de la obra.

La relació d'aquesta obra amb l'Odissea és simplement que l'Odissea és la continuació de la Ilíada, és a dir, els fets succeïts a un dels herois d'Homer, Odisseu, després de deu anys de guerra.

5. Obres no tan conegudes d' Homer:

- *Batracomiomaquia* (*Βατραχομυομαχία*, del grec antic βάτραχος, "granota", μῦς, "ratolí", i μάχη, "batalla"):

Aquesta obra és la parodia de l'obra més reconeguda (junt amb l'Odissea) d'Homer, la Ilíada (obra que ens mostra les batalles lliurades entre els aqueus i els dardànides que van causar la destrucció de la ciutat de Troia). El cas és que, en aquesta obra, Homer, personifica els animals (ratolins, crancs, granotes, etc.), amb la qual cosa, aquests poden imitar el comportament dels dos bàndols que lluitaven en la Ilíada però retocats pels pensaments caricaturescos de l'autor (ratolins i granotes).

- *Himnes homèrics*:

Consisteixen en un recull de poemes èpics d'extensió més aviat curta, en total, de 32 a 34 i estan dedicats, cadascun d'ells, a una divinitat en concret (entre un d'aquests, hi ha l'Himne a Apol·lo Deli del qual he parlat abans).

- *Margites* :

És la parodia de l'obra que tractem, l'*Odisea*. Com ja he citat abans, es creu que l'obra va ser escrita per Homer (segons Plató i Aristòtil) creant, així mateix, una burla cap a la seva gran obra, de tal manera, que la "desmitifica". El mateix nom de l'obra, *Margites*, ja és una burla del títol de l'*Odisea*, ja que en tots dos casos, l'obra s'anomena igual que el protagonista (que en una obra és astut i en l'altre és ignorant i estúpid).

6. Qüestió homèrica:

Totes les dades que actualment tenim sobre Homer són molt dubtoses, ja que la majoria del contingut recopilat sobre aquest personatge històric (o fictici) és molt incert i, fins i tot, s'arriben a contradir diverses dades. Però la qüestió més important sobre aquest autor és l'anomenada Qüestió Homèrica, que es basa en el dilema de si realment va ser Homer qui va escriure les dues grans obres o, simplement, si aquest personatge mai va existir.

Els inicis d'aquesta qüestió, provenen de l'antiguitat i, a causa de l'escassetat de dades, segueixen vigents en els nostres temps.

Als segles II i III abans de Crist, alguns crítics alexandrins van adonar-se de l'existència d'aquesta falta de fiabilitat, a causa de les grans diferències que presentava una obra respecte a l'altra, ja siguin contradiccions o altres irregularitats envers la temàtica.

Amb l'arribada del cristianisme, aquestes qüestions van deixar de prendre importància, ja que les obres d'Homer no tenien res a veure amb aquesta religió. I menys encara tingueren importància a l'Edat Mitjana, ja que els estudis realitzats en aquella època estaven centrats en el teocentrisme (però només del deu cristià).

Més endavant però, en el Renaixement va retornar el conflicte ja que, llavors, van tornar a centrar-se en l'època clàssica. Així que, l'any 1666, l'abbé François Hédelin d'Aubignac va suggerir l'idea que, realment, les dues grans obres d'Homer no eren més que un recopilatori de cants populars aïllats reunits pel tirà¹ Pisístrat (va ser un tirà d'Atenes cap a l'any 560 a.C. al qual agradaven molt les festes públiques i el teatre), ja que presentaven grans diferències ligüístiques, arqueològiques... i imperfeccions.

A partir d'aquí, l'abbé d'Aubignac va deixar oberta la qüestió en dues bandes molt diferenciades: unitaristes (les dues obres d'un sol autor) i analistes (unió de cants èpics independents).

A l'any 1795 i fent cas a la tesi analista, el filòleg Friedrich August Wolf expressa per escrit en el pròleg de la seva edició d'Homer (Prolegomena ad Homerum que vol dir "Introducció a Homer") que Homer no va existir, i que les dues obres són una composició de poemes existents des de l'any 950 a.C. i transmesos per tradició oral fins al temps de Pisístrat, en què van ser escrits però dotats d'imperfeccions i de corrupcions.

1 tirà: En l'antiga Grècia un tirà era aquella persona que aconseguia enderrocar un govern establert i quedar-s'hi com a capdavanter d'aquest però, la majoria de vegades, l'enderrocament del govern succeïa amb el suport del poble (sobretot, dels més pobres).

Aquestes tesis analistes es van mantenir durant tot el segle XIX (amb defensors com Adolf Kirchhoff, Karl Lachmann i altres) i, fins i tot, el segle XX. Però a finals d'aquest últim segle, aquestes tesis analistes han anat perdent força. Actualment, és considerada real l'existència d'Homer però se li atribueix únicament l'obra de la Ilíada, tot i que tampoc hi ha proves suficients per demostrar que no és també autor de l'Odissea.

Segons la meua opinió, tinc poca cosa a dir, ja que només he llegit trossos de la Ilíada, però no em decanto per cap de les dues tesis, sinó que estic en un punt entremig. Les causes principals són que, evidentment, en llegir-me l'Odissea, l'obra en sí m'ha semblat un recopilatori d'histories que ens expliquen el final de grans herois del preludi d'aquesta obra, la Ilíada, però de manera molt simplificada. Aquestes històries complementen una història principal, de la qual, el lector en sap la major part des de l'inici, ja que és breument resumida per algun dels personatges com, per exemple, Tirèsias al Cant XI. És a dir, segurament, sí que és un conjunt de poemes recopilats en una obra, però jo crec que aquesta és la mateixa intenció de l'autor, ja que, si realment Homer ha escrit les dues obres, segur que devia tenir el desig d'explicar com acabaren els herois i protagonistes de la seva altra obra. A més, també pot existir l'opció que fossin diversos autors anònims qui completessin l'obra començada per Homer (que no vol dir que estigués inconclusa, sinó que aquests suposats autors la volguessin ampliar, com és el cas del viatge a l'Hades, que sembla una part col·locada al bell mig de la història). I, comparant amb els petits fragments de la Ilíada que he pogut llegir, haig de dir que la manera d'escriure, deixant a part l'anàlisi literari, està força relacionada en ambdues obres. L'exemple més clar el veig en la manera de glorificar els herois protagonistes de cada obra, i de fer servir exactament els mateixos epítets en les dues obres, sobretot, amb les divinitats.

O sigui, la meua opinió és decanta per la teoria que proposa que va ser un sol autor que va passar els poemes de l'oralitat a l'escriptura, però que, al llarg dels segles, és possible que altres poetes anessin introduït altres parts a les obres.

Molts, afirmen que va ser Pisístrat qui va recopilar tota la informació que hi havia llavors sobre aquestes dues històries, i que després la va unir en dues obres (fet que no treu la possibilitat que Homer les escrivís de manera desordenada). Tot i així, per saber amb més certesa si realment va ser Pisístrat al segle V aC., hauríem de basar-nos en més relats d'aquest i comparar-los amb l'estil literari de l'autor de la Ilíada i de la Odissea.

En resum, la qüestió homèrica perdura actualment i, segurament, perdurarà al llarg de molts segles, ja que la informació que no existeix sobre el passat actualment, tampoc existirà en un futur proper.

7. Personatges principals de l'obra:

Odisseu:

Protagonista de l'Odissea, i també té un paper molt important a la Ilíada (ja que té la idea del cavall de fusta). Aquest heroi, fill d'Anticlea i Laertes, es caracteritza per la seva astúcia que, en molts casos, és comparada a la dels déus. Tant s'exalta aquesta virtut que, fins i tot, és comparada amb la de la dea Atena (Cant XIII). Segons els comentaris de l'edició de l'Odissea que jo vaig llegir, aquesta astúcia l'hereta del seu avi matern, Autòlic, que fou el responsable que Anticlea s'unís primer amb Sísif que amb Laertes. A partir d'aquí n'hi ha que creuen que el pare d'Odisseu és Sísif ja que el nom d'Odisseu pot fer referència al verb "οδυσομαι" que vol dir "ser odiós" que el relaciona amb Sísif, odiat per molts. Tot i així, en la versió de l'Odissea que m'he llegit, al cant XIX s'explica que el nom d'Odisseu prové del participi "odyssámenos", que és traduït per "després d'haver-me irritat", que fa referència al nom amb què l'anomena Autòlic després d'haver-se irritat contra molts homes i dones, tal i com diu el mateix Autòlic en aquesta part de l'obra.

Odisseu, nascut a Ítaca, va ser deixeble del centaure Quiró. En la seva joventut, Odisseu va anar al mont Parnàs per matar un porc senglar amb la seva llança de bronze (segons es diu a l'obra, en companyia d'Autòlic). El senglar el va ferir a la cama i li va deixar una cicatriu que més endavant faria possible que l'heroi fos reconegut per la seva dida, Euriclea, en tornar del viatge ben disfressat de pidolaire.

Al llarg de la seva vida, abans de fer-se home, Odisseu aconsegueix grans virtuts i objectes de valor com, per exemple, l'arc d'Eurit, que utilitzaria més endavant per matar els pretendents.

Quan ja va arribar a l'edat adulta, Laertes li va cedir el tron i es va convertir en el rei d'Ítaca. Poc després es va casar amb Penélope, i van tenir Telèmac. Però aquest no va poder ser educat pel seu pare, ja que, Odisseu, va haver d'anar a la guerra de Troia (Val a dir que va fer la seva astúcia i va intentar passar per boig a fi d'evitar la guerra d'aquesta manera, tot i així, l'enxampen i el recluten).

A partir d'aquí, l'heroi s'allunya durant vint anys de la seva pàtria i, d'aquests vint, els deu primers els passa combatent a la guerra de Troia. El fet més memorable d'aquesta guerra envers l'heroi, va ser la creació del Cavall de Troia com ofrena dels grecs (ideat tot per l'heroi) per als troians, fet que fa als aqueus guanyar la guerra. En sortir de Troia, és quan comença la seva llarga travessia per mar (l'Odissea) i triga deu anys més en tornar a Ítaca on, gràcies a la seva protectora, la dea Atena, aconsegueix netejar la seva terra d'intrusos que, mentre ell era fora, volien casar-se amb Penélope.

Segons la Telegonia (poema perdut del cicle troià, que explica els fets posteriors a la guerra de Troia, i que s'atribueix a Eugamòn de Cirene al segle VI a.C.), Odisseu mor per error a mans del seu fill Telègon (fill de Circe) i aquest acaba casat amb Penélope i, al mateix temps, el seu altre fill, Telèmac, es casa amb Circe.

Penélope:

Dona d'Odisseu que espera ansiosament el seu retorn durant 20 anys, cosa que fa referència a la imatge de la dona fidel al seu espòs. En la obra, Penélope és presentada com una dona de gran coratge i valentia a la qual poques vegades li defalleixen les forces i, quan això passa, és ajudada per Atena que li concedeix el son. A més, també mostra una actitud autosuficient en la imatge que representa de la dona, que no havia estat prou valorada en aquella època, ja que la societat de llavors era molt masculista. Penélope, però, cria ella sola el seu fill Telèmac (ajudada per Mèntor i Eumeu). A més d'això, Penélope mostra una astúcia superior a la dels altres, igual que el seu marit Odisseu. Un exemple d'això és quan s'inventa plans per evitar el casament amb els pretendents tot esperant el retorn d'Odisseu: teixint de dia i desteixint de nit en un teler i fent la prova de l'arc. Al final, després de la mort d'Odisseu, acaba casada amb el germà del seu fill Telègon.

Telèmac:

Telèmac té un paper molt important en aquesta obra, tant és així que diversos cants (en concret, de l'I al IV) són dedicats només a les seves aventures que tenen lloc a emplaçaments diferents ja que, com que el seu pare Odisseu, realitza un viatge per buscar un pare perdut en la mar.

Aquest viatge fa arribar Telèmac fins a Esparta, on coneix un dels herois companys d'Odisseu en la guerra de Troia, Menelau.

Telèmac mostra diferents maneres de pensar al llarg de tota l'obra (un personatge rodó), als inicis, és simplement un jove innocent que no s'adona de la falta d'escrúpols dels pretendents de la seva mare. I, quan ja és gran i comença a veure totes les desgràcies que succeeixen a la seva terra, tampoc posseeix la valentia i la saviesa (sumant-li l'astúcia) suficients com per actuar ell sol davant aquesta situació, tot i que té a Atena com a protectora, igual que el seu pare.

Al final de l'obra, Telèmac torna del seu viatge i ja és presentat com a home adult, fet que es mostra més endavant en la batalla contra els pretendents junt amb el seu pare i dos servents fidels.

I, segons la Telegonia, Telèmac acaba casat amb Circe la qual, anteriorment, havia tingut relacions amb Odisseu en el seu viatge de retorn a la pàtria.

Alcíous:

Aquest personatge representa, per a Odisseu, l'última esperança, ja que és ell qui l'acull quan arriba errant des de la cova de Calipso fins al país dels feacis, dels quals Alcíous n'era rei. Odisseu, en el seu viatge i després de ser ben acollit per aquests feacis i ben obsequiat, els explica tota la seva aventura des de la sortida de Troia, amb la qual cosa, Alcíous, ben complagut, el porta de retorn a la pàtria.

A l'obra no especifica el final d'aquest personatge, però es pot suposar que és catastròfic, ja que és un final en què la seva ciutat queda enterrada sota una gran muntanya pel sacsejador de la terra, Posidó, a causa d'una profecia segons la qual, si els feacis ajudaven i embarcaven qualsevol foraster errant a tornar a la seva terra, serien castigats. Així s'acompleix, o això sembla, ja que el final és incert: Alcíous ordena retre homenatge als déus a canvi de no tapar-los la ciutat amb la muntanya.

Eumeu:

Aquest personatge apareix al final de l'obra, la seva primera aparició és al Cant XIV, quan, Odisseu, vestit de pidolaire, és acollit a casa del porquer Eumeu. Eumeu mostra la imatge del servent fidel que, més tard, es converteix en amic fidel i ajuda Odisseu a acabar amb els pretendents (i amb l'ajuda del fidel bover Filecí). A més, no només és com a servent fidel, sinó també com a bona persona que acull els desamparats. Aquesta imatge es pot relacionar amb el fet que Odisseu hagués estat abans el seu amo i, per aquesta mateixa raó, Eumeu és tan ben educat (com deia aquest que era el seu senyor).

També fa el paper de pare envers Telèmac, ja que l'educa en moltes coses sobre les quals la seva mare no té suficient experiència (al Cant XV es mostra com estima Eumeu a Telèmac, ja que el tracta com a un fill en arribar del seu viatge).

Els seus orígens són explicats a Odisseu pel mateix Eumeu, que explica que prové de família noble, fill del rei Ctesio Ormèmidia (rei de Síria), i que havia estat segrestat per una esclava i uns comerciants (pirates) que, posteriorment, el van vendre a Ítaca.

Antíous i Amfínom:

Són els dos pretendents que ordeixen tots els plans, i, amb Eurímac (també és un dels pretendents que porten la veu cantant), són els primers en morir, començant per Antíous (Cant XXII), un dels pretendents més insolents que tracta Odisseu (vestit ja de pidolaire) de molt mala manera.

Laertes:

Fill d'Arcisi (i, per tant, descendent dels déus) i pare de l'heroi Odisseu (per tant, havia estat rei d'Ítaca) que esperava ansiosament el retorn del seu fill, com la seva difunta esposa Anticlea, que s'havia suïcidat a causa de les penes que li comportava l'espera.

Laertes apareix al Cant XXIV de l'obra com un personatge molt vell i entristit, fins que el seu fill retorna i li infla el cor de valentia altra vegada. Tan és així que, al final, aquest participa en la lluita contra els itaquesos (familiars dels pretendents caiguts) amb el seu fill recentment retornat.

Tirèsies:

Aquest personatge pot ser la representació mítica d'Homer, ja que, si ens fixem en els detalls, és un endeví cec i, per tant, es podria comparar el fet de profetitzar amb el de recitar com un aede.

Tirèsies apareix només en el cant XI, però és un personatge important, ja que aconsella l'heroi sobre el que ha de fer i, al mateix temps, revela al lector el final de l'obra.

Atena:

Era la deessa de la guerra, la civilització, la saviesa, l'estratègia, les arts, la justícia i de l'habilitat, una dels dotze déus olímpics, representada amb una llança i un escut. Nascuda del cap de Zeus, Atena té un gran paper en aquesta obra, ja que és la protectora de l'heroi i dels que l'envolten. Però no només en aquest cas sinó que, en general, també és protectora de la majoria d'herois aqueus, tal i com Homer mostra a l'obra de la Ilíada.

Sense l'ajut d'aquesta dea, Odisseu no hagués sortit victoriós de les seves aventures, ja que tenia en contra a una altra deïtat, Posidó. A més, aquesta dea, era la que infonia coratge, valentia i astúcia a Odisseu i els que l'envoltaven. Tant és així, que en la batalla contra els pretendents, Atena desvia totes les llances dels pretendents i afavoreix les de l'heroi i companyia perquè aquests puguin guanyar la batalla.

I, com la majoria de personatges, el seu nom va acompanyat molt sovint de diversos epítets (entre els quals, l'epítet "la d'ulls d'òliba", és el més reconegut).

Aquesta és una estàtua de marbre del segle I a.C., còpia de l'original estàtua de bronze. S'anomena Atena Giustiniani, i es troba, actualment, al museu del Vaticà.

Enllaç:

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Athena-Giustiniani---Vatican.jpg>

Posidó:

Déu del mar, les tempestes i el sacsejador de la terra. Aquest és un altre dels dotze olímpics, germà del pare Zeus, que és representat amb un trident.

A la Odissea, Posidó apareix com un enemic del protagonista, ja que li fa el recorregut impossible per mar, perquè, Odisseu deixà cec un dels fills del déu, el ciclop Polifem quan aquest intentava menjar-se l'heroi.

La seva venjança acaba quan Odisseu arriba a la seva pàtria i li ret homenatge, fent tots els sacrificis i les libacions corresponents que l'endeví Tirèsias li havia encomanat per poder lliurar-se de la ira del déu.

Aquesta és l'estàtua de Posidó. És de marbre i es troba a Copenhague, Dinamarca.

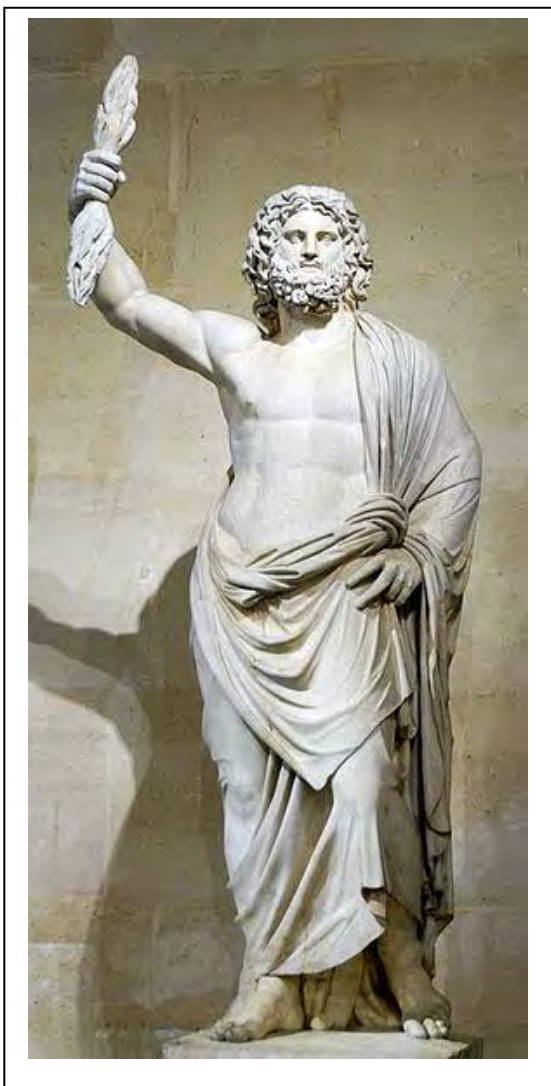
Enllaç:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Poseidon_sculpture_Copenhagen_2005.jpg

Zeus:

Pare dels déus i rei de l'Olimp, governava l'univers, per això, era el pare de tots. Era el déu del cel i del tro i els seus atributs eren el llamp, l'àliga, el toro, i el roure.

Al llarg de l'obra ajuda uns o altres en funció de la petició que li demana cada déu, és a dir, a vegades es posa a favor d'Odisseu (quan li demana Atena) o a vegades en contra (quan li demanen o Posidó o Helios). Al final, però, aconsegueix tenir un paper decisiu en la història de l'heroi, ja que decideix el seu final i l'ajuda en la batalla contra els pretendents.

Aquesta estàtua de marbre coneguda amb el nom de Júpiter d'Esmirna, es troba al museu del Louvre, a França.

Enllaç:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jupiter_Smyrna_Louvre_Ma13.jpg

8. Trama de l'Odissea:

Aquesta obra no comença narrant les aventures de l'heroi protagonista, Odisseu, sinó que comença narrant la història del seu fill, Telèmac, que succeeix al mateix temps que una part de les aventures del seu pare.

En la primera part de l'obra (des del Cant I al Cant IV), Homer ens explica com el fill de l'heroi, desesperat ja, decideix anar a cercar el seu pare perdut en la mar. En aquest viatge, Telèmac visita diferents herois, entre ells, herois que lluitaren amb Odisseu a la guerra de Troia com, per exemple, Menelau a Esparta i així poder saber alguna cosa sobre el seu pare. En aquest viatge, ajudat en tot moment per la dea Atena, Telèmac no aconsegueix cap informació envers el seu pare, però assumeix un nou grau de responsabilitat que el fa convertir-se en home adult. També es comença a perfilar la maldat dels pretendents que s'allotgen a la casa d'Odisseu, ja que pretenen matar Telèmac mentre és de viatge, per així tenir via lliure cap a Penèlope però, tot i així, els pretendents fracassen.

A partir d'aquí (tot i que el viatge de Telèmac encara no ha acabat, sinó que continuarà més endavant, al Cant XV) Homer ens comença a explicar totes les aventures d'Odisseu, però comença des d'un punt entremig, és a dir, des de l'estada d'Odisseu a la cova de la nimfa Calipso.

Durant set anys, Calipso, reté Odisseu en una gran cova a l'illa d'Ogígia, persuadint-lo amb els seus bells encants, fins que els déus Olímpics s'adonen que aquest no és el destí de l'heroi i envien Hermes, missatger del déus, a retreure a Calipso el fet de retenir Odisseu. A partir d'aquí, Odisseu (lliure ja dels seus encants) navega per mar fent un viatge fatídic a causa del déu sacsejador de la terra, Posidó, fins que naufraga a l'illa d'Esquèria, on l'acullen els feacis. En aquesta illa és ben rebut per tots, inclòs el rei dels feacis, Alcínous, a qui Odisseu explica les seves aventures des que abandona la ciutat de Ílion (Troia) per tornar a la pàtria.

I aquí és on comença veritablement l'aventura d'Odisseu (és a dir, tota la seva història és narrada a Alcínous). Després d'abandonar victoriós la famosa ciutat de Troia, Ulisses es dirigeix cap a la seva terra natal, Ítaca, però durant el viatge es troba amb moltes adversitats, començant pels cícons, contra els quals Odisseu lliura una guerra de la qual no surt victoriós. Continuant el viatge, Odisseu arriba al país dels lotòfags que menjaven una planta, el lotus, que els feia reprimir el desig de tornar a la pàtria i els incitava a quedar-se en el mateix lloc on eren. Aquí tres dels seus companys quasi sucumbeixen als efectes del lotus. Superant aquesta altra adversitat, Odisseu arriba a la terra dels cíclops, on perd sis companys que són devorats pel fill del déu Posidó, Polifem, que era un ciclop antropòfag que intenta menjar-se també l'heroi i la resta dels seus companys però no ho aconsegueix, gràcies a l'astúcia de l'heroi, que decideix

clavar-li una estaca al seu únic ull. A causa d'això, Odisseu i els seus companys perden el favor del déu Posidó i els hi fa el viatge impossible.

Després d'aquesta aventura, Odisseu empren el viatge de nou, però, aquesta vegada amb Posidó en contra del seu retorn. Així que, per camins erronis, Odisseu arriba a l'illa d'Eòlia, on troba el rei Èol que intenta ajudar-lo a tornar a Ítaca oferint-li un vent favorable guardat en un sac. Però els curiosos companys d'Odisseu, pensant que el que hi havia en el sac eren riqueses, aprofiten que l'heroi dorm per obrir el sac i lliurar el vent que els porta en direcció cap a l'illa dels Lestrígons. Els habitants d'aquesta illa (gegants antropòfags) intenten menjar-se'ls i destruir-los la flota amb pedres enormes. Però la nau d'Odisseu aconsegueix escapar i Odisseu se'n torna a Eòlia amb l'esperança que el rei Èol els pugui tornar a ajudar. Però, contràriament als plans d'Odisseu, Èol es nega a ajudar-lo per segona vegada i, per tant, l'heroi empren el seu viatge altra vegada sense cap ajut fins que arriba a l'illa d'Eea on hi ha troba la fetillera Circe.

A l'illa d'Eea, Odisseu, amb l'ajuda d'Hermes, s'enfronta a la fetillera, que intenta transformar l'heroi i els seus companys en porcs (de fet, Circe transforma uns quants companys d'Odisseu en porcs i aquest els salva). Després de quedar-se amb Circe a Eea durant un temps, l'heroi decideix tornar a Ítaca i, Circe, li explica el que ha de fer per aconseguir el retorn a l'illa.

Seguint les indicacions de Circe, Odisseu baixa a l'Hades (després d'haver fet els sacrificis que pertocaven) per trobar-se amb l'endeví Tirèsias, el qual li explica tots els esdeveniments. Allà, als inferns, Odisseu troba també molts dels grans herois que apareixen en la Ilíada (com Agamemnon o Aquileu) però morts, evidentment, i també troba la seva difunta mare que s'havia suïcidat a causa de la insuportable espera.

Fent cas a les paraules de l'endeví Tirèsies Odisseu continua el seu viatge, passant per les malicioses sirenes (i essent així l'únic home mortal que escolta el cant de les sirenes, ja que els seus homes tenien les orelles tapades amb cera i ell estava lligat al pal de la nau), fins arribar a dos terrorífics monstres, Escila i Caribdis, que li fan perdre sis membres de la seva tripulació. Odisseu no havia fet cas de les paraules assenyades de l'endeví cec que havia dit a l'heroi que no agafés les armes, cosa que Odisseu no va respectar. Després d'aquest encontre amb els dos monstres, Odisseu i els companys que queden arriben a l'illa de Trinàcia, on es troben les vaques d'Helios. Tirèsies havia avisat a l'heroi que eren uns animals sagrats i, per tant, intocables però, a causa de la seva desesperació, els companys d'Odisseu se les mengen. Així que son castigats pel pare dels déus, Zeus, que fa que un llamp destrossi l'embarcació d'Odisseu i que només sobrevisqui l'heroi que arriba tot sol a l'illa de Calipso.

A partir d'aquí, tornem al present, a la illa dels feacis des d'on l'heroi, després de contar tots els relats a Alcínous, parteix cap a Ítaca en una embarcació que els feacis

havien posat a disposició d' aquest gran heroi. Després d'aquest fet, Posidó castiga els feacis per haver portat Odisseu a la seva pàtria i els cobreix la ciutat amb una gran muntanya, o això diu que farà.

En arribar a Ítaca, Odisseu viu la seva última aventura (des del Cant XIV al XXIII): la lluita contra els pretendents de la seva muller que havia estat 20 anys esperant l'arribada del seu marit i superant tot tipus d'adversitats ordides pels pretendents. Aquí es posa de manifest la imatge de l'esposa fidel.

Atena, protectora d'Odisseu, avisa l'heroi del que es trobarà en arribar a casa i el converteix en un pidolaire perquè així ningú no el pugui reconèixer. Seguidament, Odisseu va a allotjar-se a casa del seu porquerol, Eumeu, qui no el reconeix i l'acull fins que arriba Telèmac i estalvi. Aquest, amb ajuda d'Atena, reconeix el seu pare i, junts, planegen un pla per venjar-se dels pretendents i de tots els malvats. A partir d'aquí i amb l'ajuda del seu fill, Odisseu, disfressat de pidolaire, observa tota la situació que hi ha dins la seva casa i medita sobre com sortir-ne victoriós de la gran matança que planeja en el seu propi palau. Odisseu es troba en diverses situacions complicades com, per exemple, la baralla amb un altre pidolaire o la trobada amb la seva dida Euriclea, que el reconeix per una cicatriu que té .

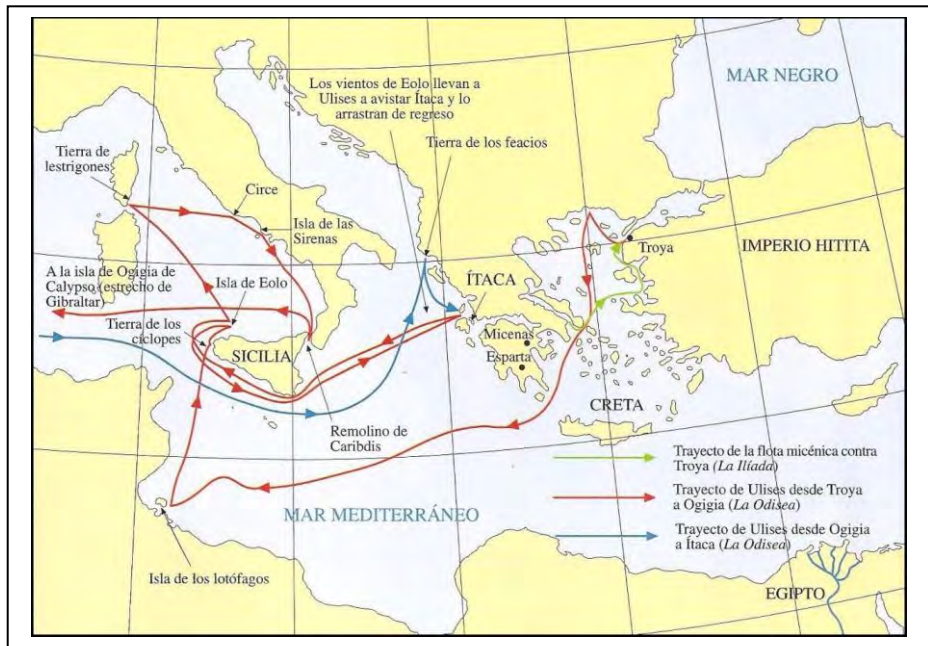
Finalment, Penélope (incitada per Atena i el mateix Telèmac) decideix fer una competició de tir amb arc i el guanyador de la qual podrà casar-se amb ella. Evidentment Odisseu guanya la competició i, amb l'ajuda d'Eumeu, el bover Fileci, Telèmac i les deïtats Atena i el pare dels déus, Zeus, mata tots els pretendents i també a les serventes i a Melantí.

En acabar el combat, Penélope es desperta del somni imposat per Atena i es retroba amb el seu marit Odisseu (tot i que triga en creure-ho) després d'haver estat vint anys esperant el seu retorn.

A partir d'aquí (cant XXIV), Odisseu va a visitar el seu pare Laertes per informar-lo de la seva tornada i, juntament amb el seu fill Telèmac, aturen la guerra contra els itaquesos que s'estava començant a dur a terme a causa de la mort dels pretendents.

Així la pau torna a Ítaca, juntament amb el retorn de l'heroi que serà recordat al llarg dels segles per la seva astúcia i valentia: Odisseu.

9. Mapes de l'antiga Grècia i algunes representacions del recorregut d'Odisseu:

Com podem veure en aquesta representació hi ha el recorregut d'Odisseu, així ens podem fer una idea de com podria ser el mapa finalitzat.

En aquest altre mapa es troben representades totes les regions de l'antiga Grècia. Ens pot ajudar a entendre la situació de diversos llocs que cito en el meu treball.

En aquest altre mapa hi ha representades les principals polis gregues de l'època homèrica amb el nom d'alguns dels herois que són protagonistes en les obres d'Homer.

En aquesta imatge podem veure alguns jaciments, i algunes de les ciutats més importants de Grècia des del 3000 a.C. fins al 500 a.C.. És en aquest període que podem trobar la Grècia homèrica.

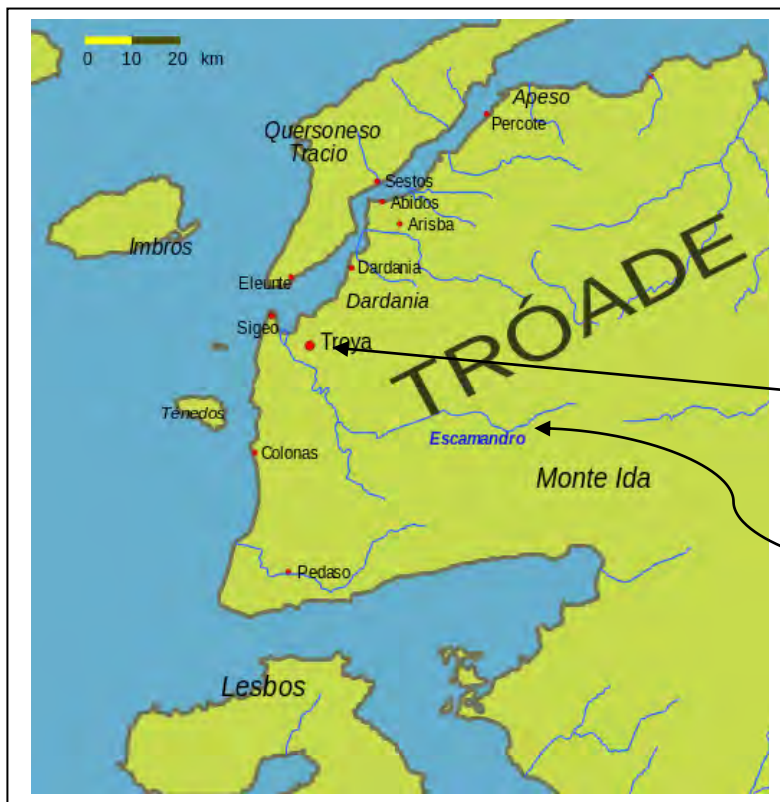
10. Descripció de la realització del mapa:

10.1 Troia

Odisseu comença el seu retorn cap a la pàtria des de la ciutat de Troia, on surt victoriós de la gran guerra. Aquesta ciutat va ser descoberta l'any 1871 per l'arqueòleg alemany Heinrich Schliemann que desitjava trobar la ciutat de Troia des del moment que va llegir la Ilíada, va seguir els estudis del nord-americà Frank Calvert i les descripcions fetes a l'obra d' Homer.

Així Schliemann va situar Troia a l'actual Turquia, a la província de Çanakkale, al costat de l'estret de Dardanelos entre els rius Simois, anomenat actualment Dümruk Su, i l'Escamandre, sobre el mont Hissarlik.

Segons diverses fonts d'informació, la ciutat de Troia tenia diferents condicions geofísiques que en l'actualitat, a causa dels diversos fenòmens ambientals que ha patit al llarg dels 5000 anys que han transcorregut des del seu origen. Ara es troba envoltada de terra, en l'època d'Homer, es trobava al costat del mar a causa dels sediments arrossegats pels rius Escamandre i Simois. Cal afegir-hi l'activitat humana: la preparació de les terres per al cultiu, és a dir, el drenatge de la zona, abans estava al costat de la costa on desembarcaven els vaixells aqueus. És a dir, Troia es troba, actualment, separada de 5 a 6,5 km del mar Egeu, això ens mostra que podria ser que altres passatges per on Odisseu va navegar i que abans fossin mar, ara poden estar coberts de terra o haver patit altres canvis.

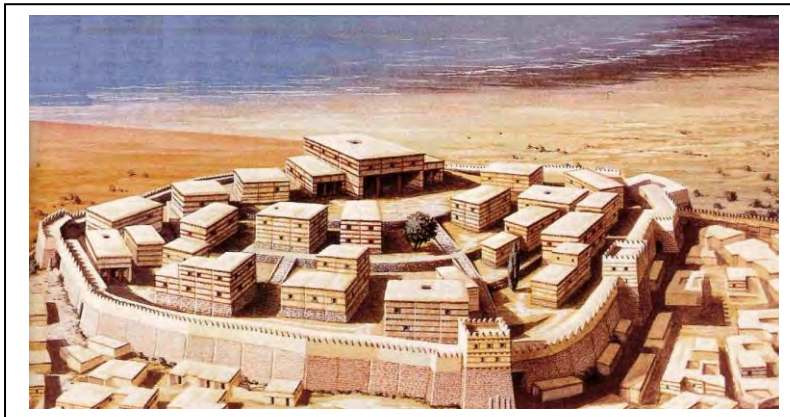

Aquesta és una imatge d'un mapa on es veu la situació actual de la ciutat de Troia.

Remarcat amb blau, un dels rius que la limiten: el riu Escamandre.

S'han identificat diverses capes de la ciutat, és a dir, deu Troies diferents que s'han anat sobreposant unes sobre les altres. D'aquestes deu Troies, es considera que la Troia VII és la Troia homèrica (tot i que altres consideren que és la VI). Això és considerat així perquè cap a l'any 1300 a.C., Troia va ser destruïda per un terratrèmol i, seguidament reconstruïda però que, cap a l'any 1250 a.C., Troia va ser destruïda de nou per l'acció humana, fet que dóna vericitat a la guerra de Troia (els historiadors que creuen en les dues destruccions, són els que consideren que la Troia homèrica és la VII, i els que en consideren una de sola, suposen que és la VI).

Això és una reconstrucció de la Troia homèrica.

Gràcies a aquesta mena de reconstruccions es poden situar molt més bé els fets succeïts a la guerra que segons les restes arqueològiques es creu que va succeir al segle XIII a.C.

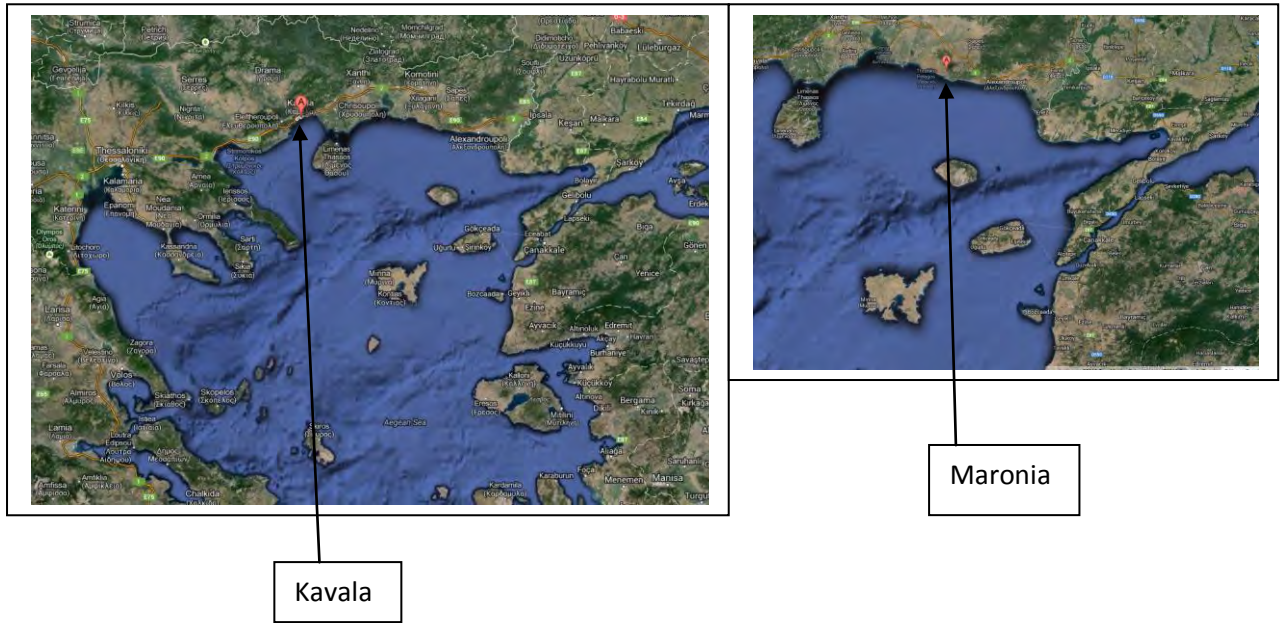
10.2 Ismar

Després de Troia, Odisseu fa una travessia en vaixell fins que arriba a Ismar (poble on vivien els cícons, aliats dels troians i, per tant, enemics d'Odisseu). Segons les anotacions de la versió que m'he llegit de l'Odissea, Ismar es troba a Tràcia.

L'única informació que ens dóna Homer per situar-nos és que, Odisseu i els seus homes, surten empesos d'Ismar pel vent Bòreas (el vent provinent del Nord) i que, per tant, han de ser empesos cap al sud per força, la qual cosa fa pensar que Ismar podia estar situada més al nord de Troia.

A partir d'aquesta petita dada, la informació més reveladora que s'ha recopilat és que Ismar es descriu com a la ciutat que es trobava (o es creu que es trobava) al peu d'un mont anomenat igual, que està situat al costat d'un llac anomenat llac Ismàrid, també conegut com a Corrent d'Odisseu. A més, hem de sumar que la majoria d'aliats de la ciutat de Troia ho eren a causa d'afers comercials i, per tant, no devien estar situats molt lluny de la ciutat. El problema principal és que, segurament, molts dels topònims de tots els territoris dels mars Egeu i Mediterrani provenen de l'Odissea, i no a la inversa. És a dir, el més probable és que la majoria de noms semblants als que surten a la Odissea (quant a geografia) fossin posteriors a l'obra, per així idealitzar o mitificar aquells territoris. Altres teories afirmen, però, que Ismar no era altre lloc que la colònia grega de Neàpolis (Kavala actual) perquè, en època històrica, els grecs conqueriren

moltes regions de Tràcia degut a la seva riquesa minera. Considerant aquesta mateixa situació, trobem altres historiadors que creuen possible que fos la ciutat de Maronia, cosa que faria coincidir més bé la informació citada més endavant.

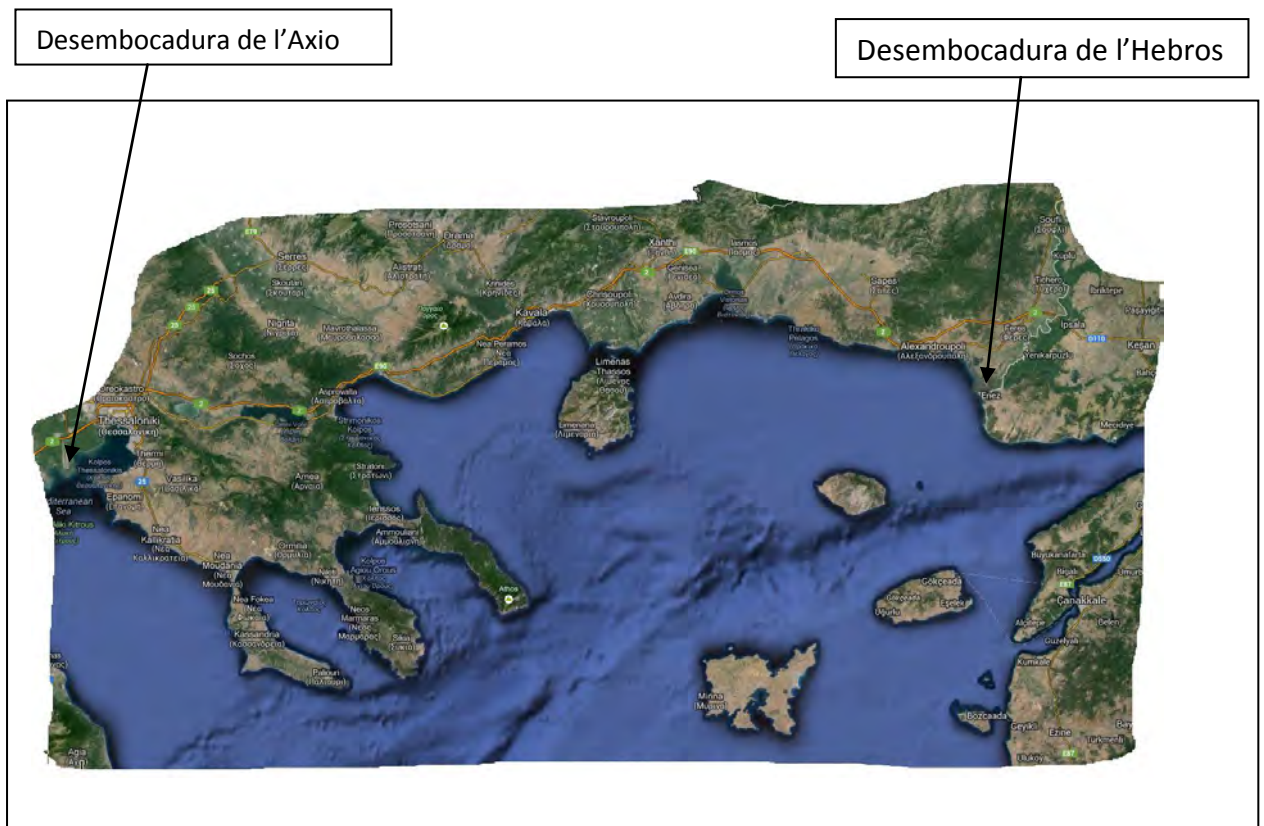

Tot i així, em basaré en altres reconstruccions del recorregut d'Odisseu per poder centrar aquesta ciutat en algun lloc del mapa, encara que no em semblen del tot adients aquestes reconstruccions, ja que fan anar Odisseu cap al nord, quan, en realitat, ell havia d'anar cap al sud per arribar a la pàtria. Per altra banda, ens contraresta aquesta idea la influència del Bòreas, com ja he citat abans. Però seguint la poca informació que ens proporciona Homer, podem deduir que els cícons estaven situats molt a prop de la costa ja que, segons diu Homer a l'obra, van venir reforços de terra endins.

També pot ser el cas que aquest país no existís, ja que es creu que Homer s'inventa diversos llocs geogràfics. Però, en cas que fos real, es creu que Ismar estaria situada en alguna zona entre els rius Axio (a l'oest) i l'Hebros (a l'est). Tant el riu Hebros com l'Axio desemboquen al mar Egeu però la distància que els separa és molt gran, això

demostra que no hi ha moltes proves sobre la localitat dels cícons (fet que fa considerar bons candidats els altres dos llocs proposats anteriorment: Kavala o Maronia).

En definitiva, la situació d'Ismar és molt inconcreta però, tot i així, si fem cas de les indicacions donades, els llocs més encertats son Kavala o Maronia. De les dues opcions escolliré Maronia pel meu mapa, ja que està força més a prop de Troia i, per tant, té una via més directa i simple per poder comerciar còmodament amb Troia.

10.3 País dels lotòfags

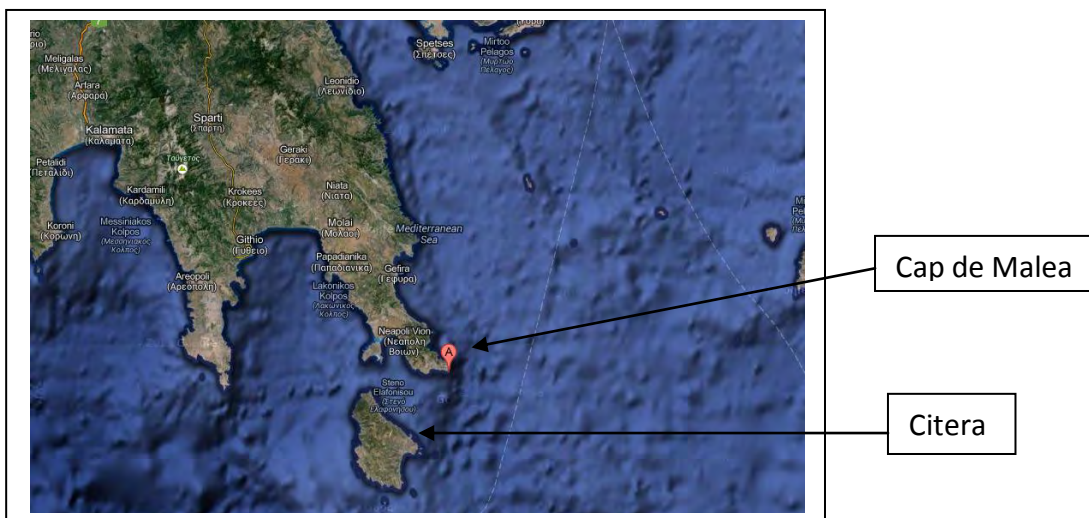
Continuant el seu viatge, Odisseu i els seus homes triguen nou dies (al desé arribaren) de viatge en vaixell des del cap de Malea, fins a arribar al país dels lotòfags. El viatge va ser ràpid, ja que anaven propulsats pel vent Bòreas però, segons es relata a l'obra, de tanta força que aquest portava, els va arrossegar sense control i els va fer desviar del camí. Així doncs, Odisseu, que pretenia arribar a l'illa de Citera, va arribar al país dels lotòfags que, segons l'edició de l'Odissea que jo llegeixo, equival a l'illa de Djerba (Tunísia) o a algun lloc situat a les costes de Líbia.

La localitat més segura en aquest cas i una de les dades més importants que donen pas al descobriment de les altres, és la situació del cap de Malea. Es creu que el cap de Malea es troba, en l'actualitat, exactament al mateix lloc que era abans. Segons un

article de Pablo J. Rodríguez, el cap de Malea pot ser el cap de Colomo o el de Skyli, a causa d'una citació d'Homer sobre el trajecte que deuen fer les naus d'Agamemnon al Cant IV de l' Odissea. En època de la Grècia antiga, el cap de Malea era un dels establiments més importants per a realitzar viatges marítims i també una de les rutes més segures per comerciar. L'inconvenient més gran era i és el canvi bruscat de temps (tal i com explica Homer a l'Odissea), que provoca grans tempestes en el moment més inesperat. Aquest fet provoca grans canvis de rumb a algunes embarcacions.

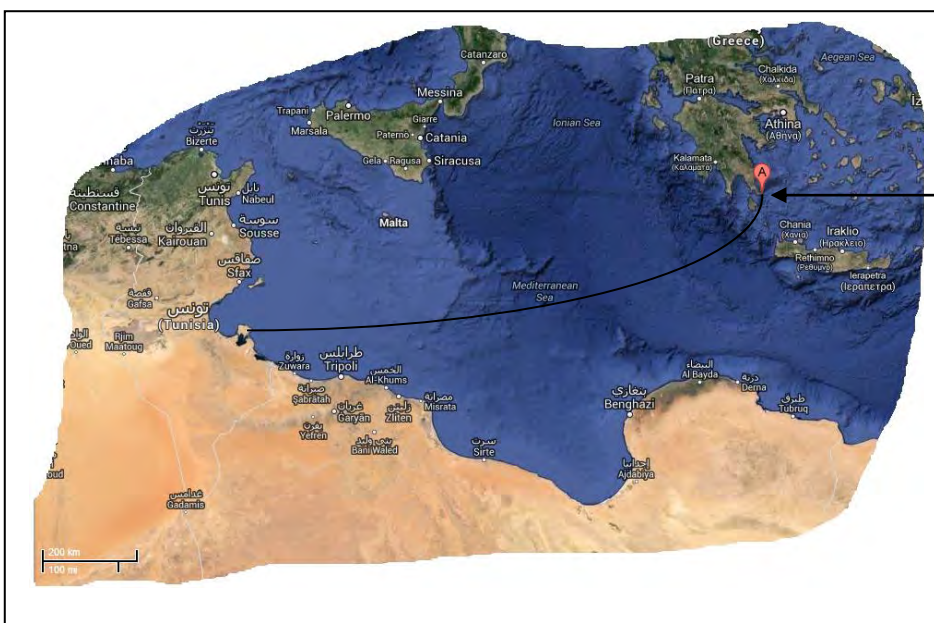
Passar pel punt on esta situat el cap de Malea (abans d'existir l'artificial canal de Corint) era la via més ràpida per poder fer la volta a tot el Peloponès, així que és creïble que el cap de Malea fos el mateix que en temps d'Homer. Tot i que probablement, hagi patit alguns petits canvis al llarg dels anys. També s'ha de tenir en compte que l'elecció d'Odisseu era passar per l' illa de Citera, que està just al costat del cap de Malea, al sud del Peloponès. La majoria de noms de les illes segueixen essent els mateixos que en època homèrica per tant, el més probable és que aquest fos el cap de Malea.

Remuntant-nos des del cap de Malea però desviant-nos aquí a causa del vent Bòreas que fa anar l'heroi cap al sud i desviar-se de Citera per on volia passar, jo sospito, es refereix a que vol passar per l'estret que hi ha entre l'illa de Citera i el cap de Malea), hem d'esbrinar on queda llavors el país dels lotòfags. Segons Homer, Odisseu triga nou dies des del cap de Malea fins al país dels lotòfags, per tant primer de tot, hem de saber la velocitat que portaven les seves naus per esbrinar quina distància podien recórrer, aproximadament, amb les seves còncaves naus² en aquests nou dies de viatge.

2 Còncaves naus: El tipus de baixell que feien servir els aqueus en aquella època (tal i com Homer relata a la Ilíada) era el pentacònter (monocrota, és a dir, d'una sola filera de remers). Aquest vaixell era un vaixell de guerra que disposava de cinquanta remers i una gran vela per a impulsar els 35 metres de llarg i els 5 metres d'ample que feia aquesta mena de vaixell. També disposava d'un timó.

Segons l'enginyer aeronauta Rafael Rebolo Gómez, aquestes naus viatjaven a una velocitat màxima d'uns 6,3 a 7,3 nusos, és a dir, de 11,112 quilòmetres per hora a uns 12.964 quilòmetres per hora. Per tant, en nou dies, que equivalen a 216 hores podria haver recorregut de 2.400 quilòmetres a uns 2.800 quilòmetres en total.

La distància d'aquesta línia corba és d'aproximadament uns 2800 quilòmetres de llarg si no fem cap marrada i respectem els punts de referència.

Això ens indica que és perfectament possible i, és més, força exacte que el país dels lotòfags fos l'illa de Djerba (tal i com proposa la meua versió de l'Odissea que he llegit).

Molta gent creu que es podria identificar l'illa per la planta del lotus, però la qüestió és que no se sap a quina planta es refereix exactament l'autor de l'obra quan parla del "lotus". S'ha interpretat de moltes maneres al llarg dels segles, fins i tot, des de la Grècia antiga, Heròdot identificava el lotus com la planta *azufaifa* de la família de les ramnàcies, o com a lotus egipci, etc. Però, indagant, he trobat diverses drogues que provoquen el mateix efecte que el lotus d'Homer d'entre les quals, hi ha l'opi.

Segons Daniel Becerra Romero (professor de la UNED a les Palmes), l'opi s'ha trobat sempre arreu dels llocs costaners propers del Mediterrani, fins i tot, a Grècia ja des de l'Edat de Bronze. Els egipcis també utilitzaven aquesta planta per a diversos usos. Això vol dir que, probablement, també hi hagués opi a Djerba.

El fet de centrar-me en l'opi, és que els efectes produïts pel lotus que anomena Homer en la seva obra són exactament els mateixos que provoca l'opi: el fet d'oblidar-

ho tot fàcilment, de treure importància a tot el que és important, de crear una addicció...

En definitiva, Homer no ens dona cap pista sobre la localitat en què es situen, ja que el lotus de l'Odissea és, actualment, una planta que no és pot identificar.

Tot i així, seguint amb les teories de navegació a partir de dades com les latituds, la distància i altres factors, l'illa dels lotòfags podria trobar-se a diferents punts de la zona nord-africana com, per exemple, la ciutat de Nabeul, la mateixa illa de Djerba, i altres. Tot i que, la millor opció quant a dades obtingudes és Djerba.

10.4 L'illa dels ciclops

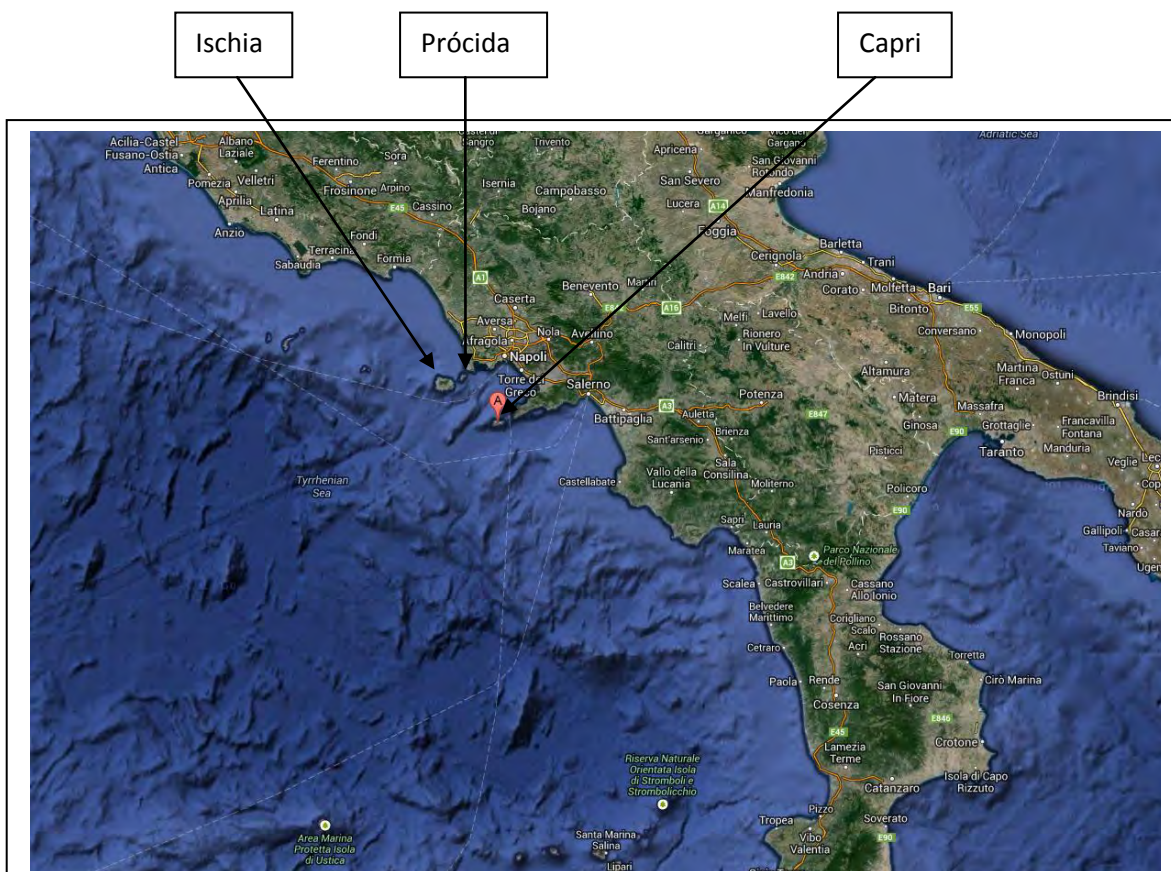
Segons diverses fonts d'informació, la manera més lògica de localitzar l'illa dels ciclops (a la qual, Homer, no li atribueix cap altre nom) és prendre com a referència la possibilitat que els ciclops personifiquin diversos volcans petits que envolten un volcà més gran, que seria Polifem, que simbolitzaria el volcà Etna. Aquesta interpretació era una de les que proposaven els mateixos grecs a l' hora d' analitzar l'obra d'Homer uns segles més tard de la seva composició. Píndar (poeta del segle V aC.) comparava el ciclop (gegant d'un sol ull) amb un volcà ja que, com bé descriu en els seus poemes, va veure l'activitat volcànica de l'Etna a l'illa de Sicília (i, per tant, compara l'ull ferit de Polifem amb l'erupció).

Tot i que jo no crec que tingui absolutament res a veure el personatge Polifem amb un volcà, puc partir de la base que l'illa que busquem sigui una illa volcànica, per així poder tenir una mínima idea de com localitzar-la.

Partint doncs d'aquesta idea, més la descripció que realitza Homer de l'illa (una illa molt fèrtil, en la qual hi ha moltes coves naturals, amb molta ramaderia i una fàcil entrada per a un vaixell a falta de ports) i sumant algunes idees que proposen alguns historiadors, puc suposar la situació d'aquesta illa. Alguns escriptors atribueixen l'existència de l'illa amb el fet que Homer la descriu més detalladament, però jo suposo que pot ser tot el contrari, és a dir, pot ser que Homer fes una descripció de l'illa d'una manera molt encisadora i detallada per així mitificar-la i, per tant, que fos imaginària.

A l'edició de l'Odissea que jo m'he llegit, es proposa que l' illa dels ciclops podria ser l' illa de Nísidia a prop de Nàpols (informació extreta de l'hel·lenista V. Bérard, 1864-1931), però, segons altres fonts d'informació, el més probable és que fos una part de Sicília. Altres però, consideren que podria ser alguna illa prop de la regió de Campània (no Nísidia) com, per exemple, l' illa d'Ischia, l' illa de Capri (l'anomenada "illa de les cabres") o l'illa de Prócida. Aquest última localització podria ser creïble, ja que des d'aquesta illa es veu l'illa d'Ischia, això podria representar el petit trosset de terra des d'on Odisseu localitza l'illa dels ciclops en l'obra.

Totes aquestes illes de la regió de Campània son volcàniques, i presenten molt bones característiques que fan que siguin el lloc ideal per conrear blat, ordi i vinyes. També

contenen grans camps en els quals les cabres poden pasturar i, a més, un fàcil accés per mar a les seves costes. Però de tots els llocs d'aquesta regió, n'hi ha un de molt destacable, ja que, a més de tenir aquestes característiques anteriors, se li afegeix el fet que hi ha grans coves naturals que, segons l'Odissea, eren l'habitatge dels ciclops en muntanyes elevades que es veuen des de la costa.

Aquest lloc, és l'illa de Capri. No obstant això, no haig de descartar l'illa d'Ischia, en què s'han trobat restes arqueològiques de cultura micènica i, més tard, de cultura grega (encara que a Capri també se n'han trobat).

La qüestió és que no crec que Odisseu navegues cap al Nord des de l'illa dels lotòfags, sinó més aviat cap a l'est, cap a Ítaca, amb la qual cosa, podria ser que l'illa dels ciclops fos un lloc molt proper a Sicília o una de les seves costes mateix, per exemple, d'alguna regió propera al volcà Etna (basant-nos en el fet que el volcà representi a Polifem).

Tot i així, no hi ha cap regió propera, a l'oest de Sicília, semblant a la que descriu Homer en l'obra, amb la qual cosa, suposaré que la veritable illa dels ciclops és l'illa de Capri. No m'he decantat per la d'Ischia perquè, a Capri, les coves naturals són un fet destacable, com ho era en l'obra d' Homer. Encara que tingués el dubte sobre si era Capri o Ischia, jo sospito que Odisseu va estar en les dues. Ja que, en la fugida de l'illa dels ciclops, els companys l'esperen a una altra illa, on arriben en vaixell, així que suposo que és una de les dues (com que he escollit Capri com a illa dels ciclops, no en queda altra que Ischia).

10.5 Eòlia

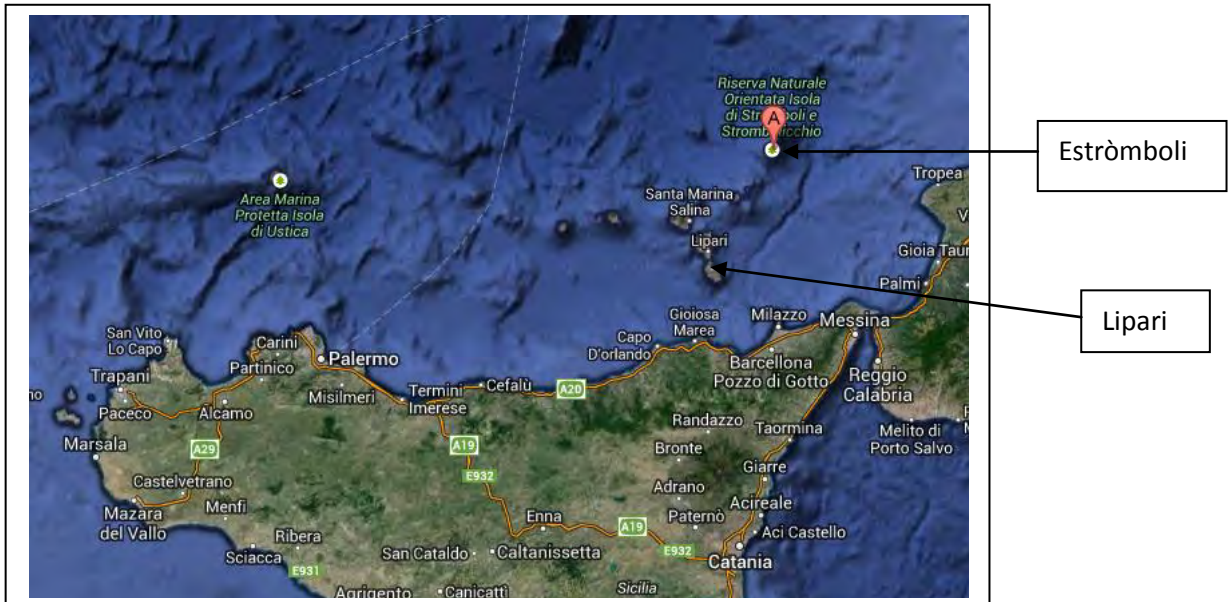
Segons la meua opinió, aquesta illa va ser completament inventada per l'autor, ja que la descripció de l'illa és tan magnífica que no és creïble (grans muralles de bronze que rodejaven tota l'illa). També se li suma el fet que és l'illa d'un déu i, com el mateix déu, és completament inversemblant. Tot i així, Homer intenta donar-li un toc de realisme proposant el número de dies que l'heroi i els seus companys trigaran a arribar des de l'illa d'Eòlia fins a divisar l'illa d'Ítaca (que són nou).

El problema principal amb què em trobo és que, Èol proporciona el vent del Zèfir (vent de l'oest) a Odisseu per a que aquest pugui tornar a casa i que, per tant, en deixar-lo anar del saquet on era resguardat no té sentit que tornin cap a l'oest (encara que això està justificat, amb un huracà).

Però, seguint la proposta del llibre de l'Odissea que he llegit pot ser versemblant, ja que Homer situa Eòlia a una de les illes Estròmboli o Lipari, cosa que corrobora que els aqueus poguessin fer servir el Zèfir després de fer la volta a Sicília. Això faria possible el fet que triguessin nou dies fins a divisar Ítaca, ja que hi hauria la mateixa distància des de la part sud-oest de Sicília fins a Ítaca que des de l'illa de Djerba fins el cap de Malea

aproximadament, tot i que amb vent més favorable i essent una mica més curt el trajecte des del sud de Sicília). Després, a punt d'arribar a Ítaca, en lliurar el Zèfir tornessin cap a l'oest a causa de l'huracà que aquest provoca.

Altres creuen que podria ser una illa, situada entre el nord d'Àfrica i l'illa de Sicília, anomenada Pantelaria. Seria, sens dubte, una ruta perfecta i l'ideal de l'illa on es creu que (si existia) es trobava Èol. L'únic problema és que la distància a què està aquesta illa de la d'Ítaca i considerant que la velocitat seria la màxima possible (gràcies al Zèfir), els dies que trigaria Odisseu en arribar a Ítaca serien molts menys que nou, a no ser que fes una volta de grans dimensions (cosa que l'heroi no hagués volgut precisament en aquell moment).

Així que, finalment, localitzaré l'illa d'Eòlia a les anomenades "eòlies", concretament, a l'illa d'Estròmboli, ja que, aquesta illa, té un volcà actiu just al centre i dona la sensació que sigui una illa flotant quan la lava d'aquest arriba a la costa, tal i com diu Homer en la seva obra: "una illa flotant".

10.6 Illa dels lestrígons

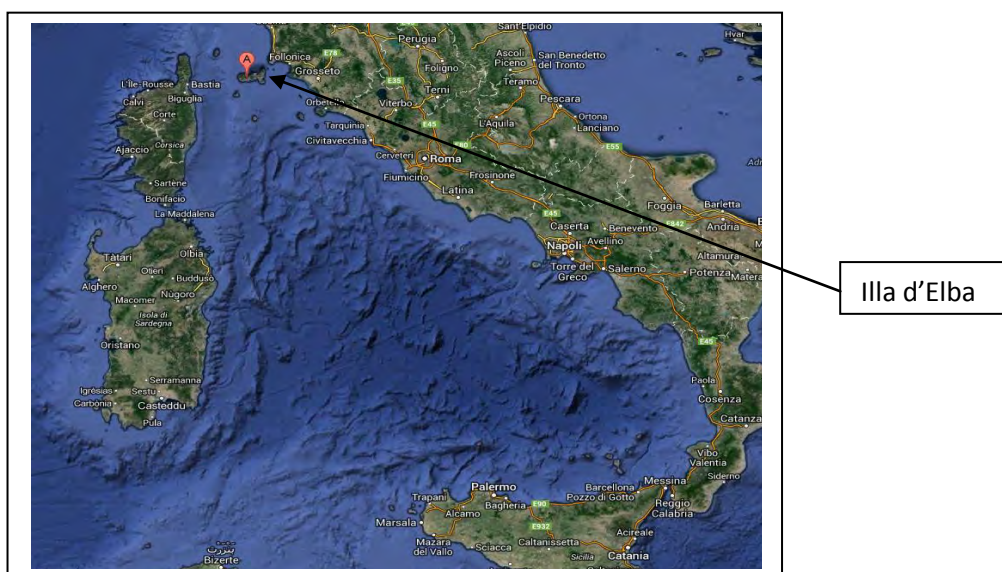
Durant sis dies i sis nits Odisseu i els seus homes navegaren fins que, a l'arribada del setè, trobaren la ciutat de Telèpil (que significa "de portes llunyanes" en grec) al país de Lestrigònia, on van ser "acollits" pels lestrígons (gegants antropòfags).

Segons la meua versió de l'Odissea i altres fonts d'informació (Los viajes de Ulises. Geografía de la Odisea/ Pablo J. Rodríguez / Aula de Estudios Clásicos Grecolatinos 2014), l'illa dels lestrígons es troba situada entre Còrsega i Sardenya. I, calculant la

distància respecte el temps que Homer diu que triguen en arribar a l'illa, és completament possible i acceptable la idea que l'illa de Telèpil estigués situada entre aquestes dues illes, o ja fos una d'aquestes dues illes mateix.

Actualment, també hi ha una altra teoria que proposa l'existència d'aquesta illa a la Toscana (una de les illes properes a la regió) i, tenint en compte els sis dies, considero molt més probable que així sigui, que l'illa dels lestrígons sigui una de les illes més properes a la Toscana, ja que en aquesta regió de la Toscana s'han trobat restes del poble etrusc, que es va estendre també per Còrsega i Sardenya. Els etruscs van tenir relacions amb les colònies gregues i és fàcil que Homer en tingués coneixement.

Així que centrant-me en un punt de referència entre les illes de Còrsega, Sardenya i la Toscana i, tenint en compte també els sis dies de marge que dona Homer per a l'arribada a l'illa, escullo l'illa d'Elba per poder situar lestrigònia al mapa. Elba és l'illa més gran de la zona propera a la Toscana i, per tant, la més fàcil de trobar pels grecs. A més, està situada just al canal d'aigua que hi ha entre la Toscana i les dues illes citades abans.

10.7 Eea

Segons diverses reconstruccions de mapes, en els quals es representa el recorregut d'Odisseu, l'illa d'Eea està situada a Còrsega, ja que es relaciona el nom d'aquesta illa amb el nom de la fetillera Circe. Fins i tot l'historiador Polibi, al segle II aC, descriu aquesta illa com a l'illa de Circe a causa d'un fet rellevant: els animals salvatges.

Segons Homer, quan l'heroi i els seus homes arriben a l'illa, troben un munt d'animals salvatges que fugen de la seva presència. Polibi justifica aquest fet fent referència a una història sobre aquest tema: diu que a l'illa d'Eea hi havia molts arbres (cosa

completament certa ja que era una terra molt fèrtil i Homer diu a la seva obra que tenia grans boscos d'alzines). A conseqüència d' això, els pastors perdien els seus animals i, per trobar-los, xiulaven i els animals hi acudien. Així que, quan els animals estaven sense la vigilància d'un pastor i algun individu s'apropava, els animals fugien, d'aquí el fet de ser o semblar salvatges.

Tot i així, Còrcega no em sembla una illa adient per poder situar l'illa de Circe, ja que, a part de ser una gran illa, té una muntanya de grans dimensions (el mont Cinto) des del cim de la qual no es pot veure tota la mar rodejant l'illa, tal i com diu Homer que hauria de ser a l'illa de Circe (una illa petita, no gaire elevada i que, des del seu centre es veu tot el mar).

Basant-nos en els beuratges preparats per la fetillera, tampoc podem extreure cap conclusió. Per una banda, es troba el vi que fa servir Circe per embriuar els homes d'Odisseu i convertir-los en porcs. Aquest vi, segurament, provenia de Pramnos (actual Icària), però degut a la gran quantitat d'exportacions, podria haver arribat perfectament a l'illa de Circe.

I, per altra banda, trobem el beuratge que li proporciona Hermes a Odisseu per a contrarestar els mals d'aquest vi, que es creu que és la planta *Atriplex halimus*, a causa dels seus trets característics (flors groguenques, arrel fosca, comestible, que sobreviu en molts climes diferents) però que es pot trobar arreu de tot el Mediterrani.

En definitiva, Homer no ens dóna moltes pistes sobre l'emplaçament de l'illa d'Eea, per tant, basant-me en les poques que ens dóna, he situat l'illa d'Eea a l'actual illa de Montecristo, ja que és una illa des de la qual es pot veure tot el mar, és completament plana, intransitada (fins i tot actualment), reconeguda com a territori de caça, i plena de boscos, és a dir, un terreny molt fèrtil.

A més, s'hi afegeix el fet que no se sap gaire res d'aquesta illa, ja que ha estat catalogada com a reserva natural de caça i que, per tant, no ha estat mai explorada arqueològicament. Només s'han trobat unes restes d'un monestir del segle XIII que es veuen a simple vista, sense haver d'excavar.

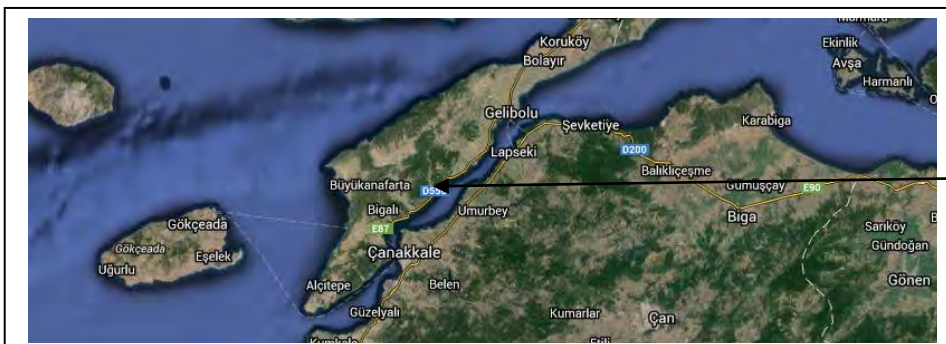

Illa de Montecristo (“isola di Montecristo”)

10.8 L’Hades

Alguns investigadors creuen que aquest capítol de l’Odissea va ser introduït posteriorment, és a dir, que va ser un altre autor qui el va intercalar en l’obra. Tindria lògica ja que l’anada a l’Hades i la tornada a l’illa de Circe és com un fet completament independent que sembla afegit. Odisseu podia haver prosseguit el seu viatge des de l’illa de Circe directament. Però, tot i així, haig de considerar-lo una etapa més del viatge ja que molts altres fragments de l’Odissea també poden haver estat afegits posteriorment.

En la majoria de representacions del recorregut d’Odisseu, l’entrada a l’Hades no hi és representada, tot i que, amb l’única pista que ens dóna Homer, puc mirar de situar-la però amb completa falta de fiabilitat. Aquesta pista, és que la va situar al país dels Cimmeris. Aquest nom és interpretat de diverses maneres però, segons una anotació de la versió de l’Odissea que m’he llegit, podem agafar com a referència els habitants del Quersonès, a Tràcia, tot i que té aquest argument té molt poc sentit, ja que seria un retorn a l’inici, però és l’única pista que ens dóna Homer.

Quersonès

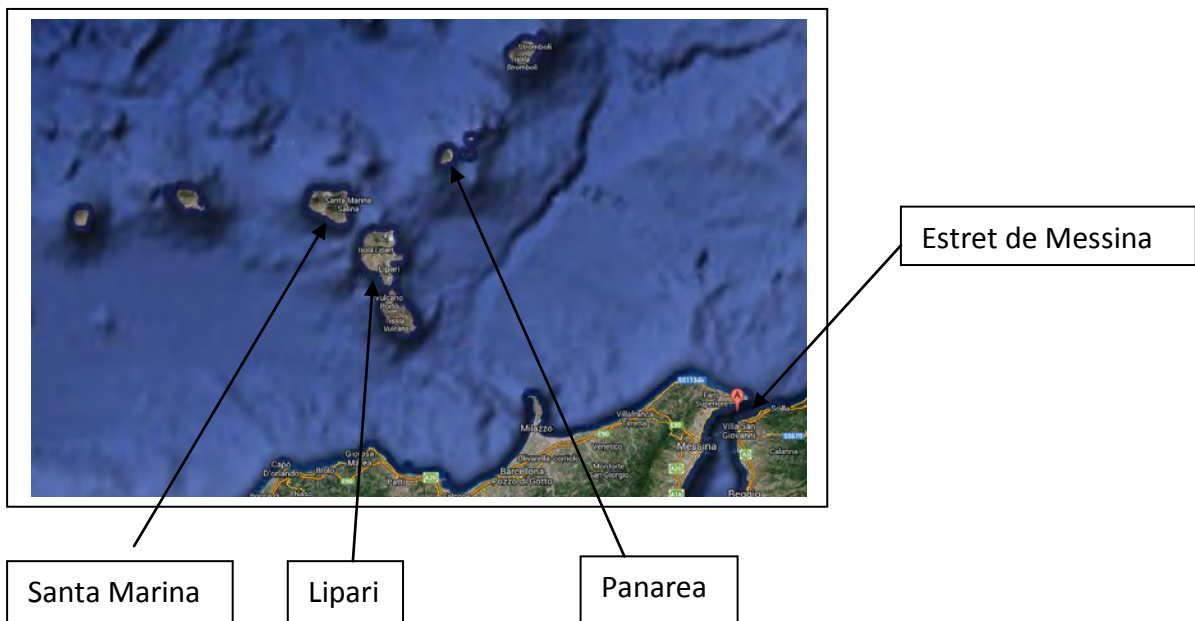
10.9 Illa de les sirenes

Després de baixar als inferns, Odisseu torna a Eea, des d'on, gràcies a la informació obtinguda, es dirigeix cap a Ítaca agafant el camí més ràpid: travessar l'estret de Messina.

L'única manera que té l'heroi d'arribar a l'estret de Messina, on es troba Escila, és passar per les Roques Erràtiques, entre les quals es troba l'illa de les sirenes. I les úniques illes que es podria trobar en aquesta zona són les Lipari.

Així doncs, es pot considerar que, seguint la trajectòria més adequada des del punt de referència que he agafat per situar l'illa d'Eea, l'illa de les sirenes podria ser tant l'illa de Lipari com la de Santa Marina, però, ja que no paren en cap de les dues illes, el millor és traçar la línia entre aquestes i l'illa de Panarea, com si fos un canal d'aigua per passar entremig.

Seguint el recorregut després d'haver evitat les sirenes, Odisseu arriba fins l'estret de Messina, on perd sis companys. A partir d'aquí, emprèn el viatge cap a l'illa de Trinàcia (l'illa del Sol), després d'haver passat de la manera més ràpida possible del mar Tirrè al mar Jònic.

10.10 Trinàcia

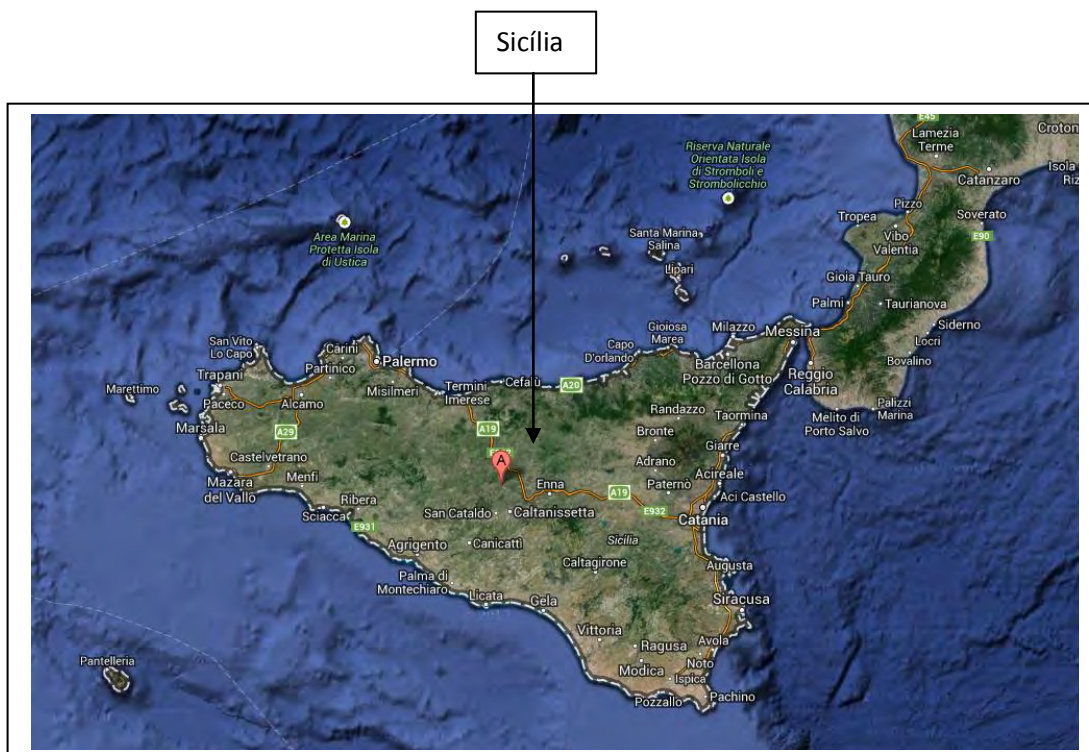
Molts autors (inclòs Alberich Mariné, qui fa la traducció i els comentaris de l'edició de l'obra que jo faig servir) interpreten que l'illa del sol és Sicília. I es basen en diferents teories, començant per la comparació del nom que trobem a l' Odissea: Trinàcia. La traducció d'aquest seria "de tres puntes", per tant, la "illa de tres puntes" podria comparar-se amb la forma triangular de l'illa de Sicília.

Altres escriptors situen Trinàcia a Sicília seguint les constel·lacions, és a dir, creuen que el nom de “vaques d’Helios” pot ser el nom d’una constel·lació, ja que ho comparen amb els signes del zodíac (Capricorn: porc senglar, Geminis: euga...).

Tenint en compte que els companys d’Odisseu necessiten tocar terra el més aviat possible després d’haver-se topat amb Escil·la (Σκύλλα en grec i Scylla en llatí, curiosament, alguns historiadors relacionen el seu nom amb l’illa mateixa: *S(i)cil(i)a*) i amb Caribdis també, per poder reposar i refer-se de la pèrdua dels seus companys, i que la terra més propera és la part oriental de l’illa, és completament possible i probable que es tracti de Sicília.

També hem de tenir en compte que Sicília era una de les colònies gregues més importants, ja que era el punt central del comerç entre els mars Jònic i Tirrè. Considerant també les seves dimensions, crec que tots els grecs devien conèixer l’existència de l’illa en època d’Homer, i devia ser un punt de gran interès. Aquest interès era degut també a la fertilitat del terreny, amb grans camps de pastures, d’aquí que sigui el lloc ideal per a les vaques d’Helios.

La zona més fèrtil de Sicília és la part citerior, per això crec que Odisseu i els seus homes probablement haurien arribat fins allà, tot i que les vaques, segons Homer, es sentien des del mar, a prop de la costa.

10.11 Ogígia

En menjar-se les vaques d'Helios, Zeus llença un llamp contra la nau d'Odisseu i mata tots els seus companys. Ell, l'últim supervivent, marxa errant a la deriva durant nou dies fins que arriba a l'illa de Calipso.

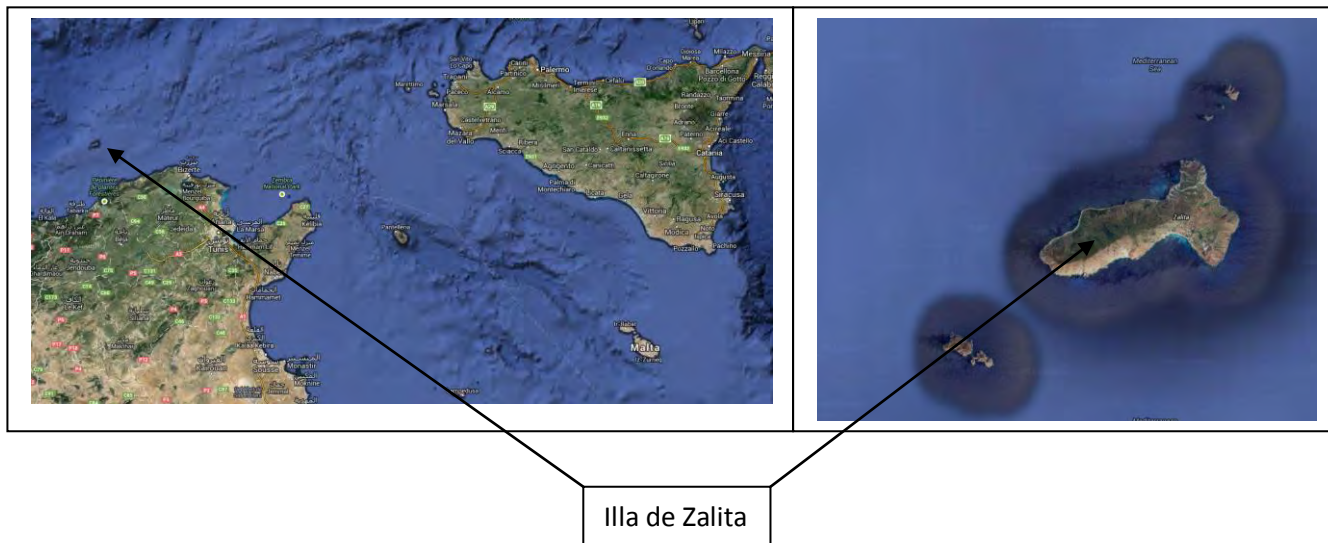
En la majoria de representacions cartogràfiques i opinions escrites, l'illa d'Ogígia es troba al Mediterrani, tot i que algú ha arribat a situar-la a l'Atlàntic, a les Açores (La Odissea y Tarteso/ Bernardo Souvirón/ 20 de octubre, 2011. Historia de la Navegación).

Alguns proposen la idea que sigui possible que Odisseu trigués nou dies en arribar a les illes Balears, però jo la descarto, ja que el trajecte és massa llarg com perquè ho pugui fer un home a la deriva, ja que hi ha la mateixa o, fins i tot, més distància que del cap de Malea a Djerba i, aquest viatge, el fan en el mateix temps però amb una nau, fet que fa que sigui impossible fer-ho sense. Fins i tot, n'hi ha que intenten buscar similituds entre el nom d'una de les illes Balears (Ibisa) amb el nom de la dea, ja que els cartaginesos van anomenar a l'illa "Ebusus", que significa illa dels pins, i ho relacionen amb "*Kali-ebussos*" que voldria dir "preciosa illa dels pins".

D'altres analistes més agosarats i, per tant, més inconcloents (sense esmentar els dos historiadors del segle I a.C. Plutarc i Estrabó que situen l'illa a l'oceà Atlàntic, com també ho fa en Bernardo Souvirón – a les Açores-), situen Ogígia a l'estret de Gibraltar, a alguna de les illes més properes, com la de Perejil, que encara seria menys probable seguint les dades extretes de l'obra. Aquesta hipòtesi la fan a partir del mite que diu que Calipso és filla d'Atlas i que, per tant, ha de viure en la part més occidental del Mediterrani.

Així que, igual que la majoria de llocs geogràfics que surten en l'obra, l'illa de Calipso deu ser un lloc completament inventat, un lloc del qual ningú sap res, tal i com diu Homer, és a dir, una illa completament aïllada. El més probable és que encara que existís l'illa, els grecs no haurien sabut el seu paratge. Jo situaria aquesta illa en algun lloc poc conegut (una illa molt petita), que estigui tirant cap a la regió occidental (tal com hi ha a moltes representacions cartogràfiques) i que sigui possible arribar-hi en nou dies a la deriva en els què l'heroi devia recórrer poc tros, ja que la velocitat màxima devia ser d'uns dos o tres quilòmetres per hora (tenint en compte que els nedadors olímpics van a velocitats de 5 o 6 quilòmetres per hora).

Seguint aquestes indicacions, jo situo l'illa de Calipso (coneguda també com l'illa d'Ogígia) a l'actual illa de Zalita.

10.12 Esquèria

Després que la nimfa deixés marxar Odisseu de retorn cap a la pàtria en una barca construïda per ell mateix, Posidó va fer naufragar l'heroi i el va fer navegar durant disset dies, fins arribar a l'illa dels Feacis, on fou acollit per Nausica, que el portà en presència del rei Alcínous, al qual relata totes les seves aventures.

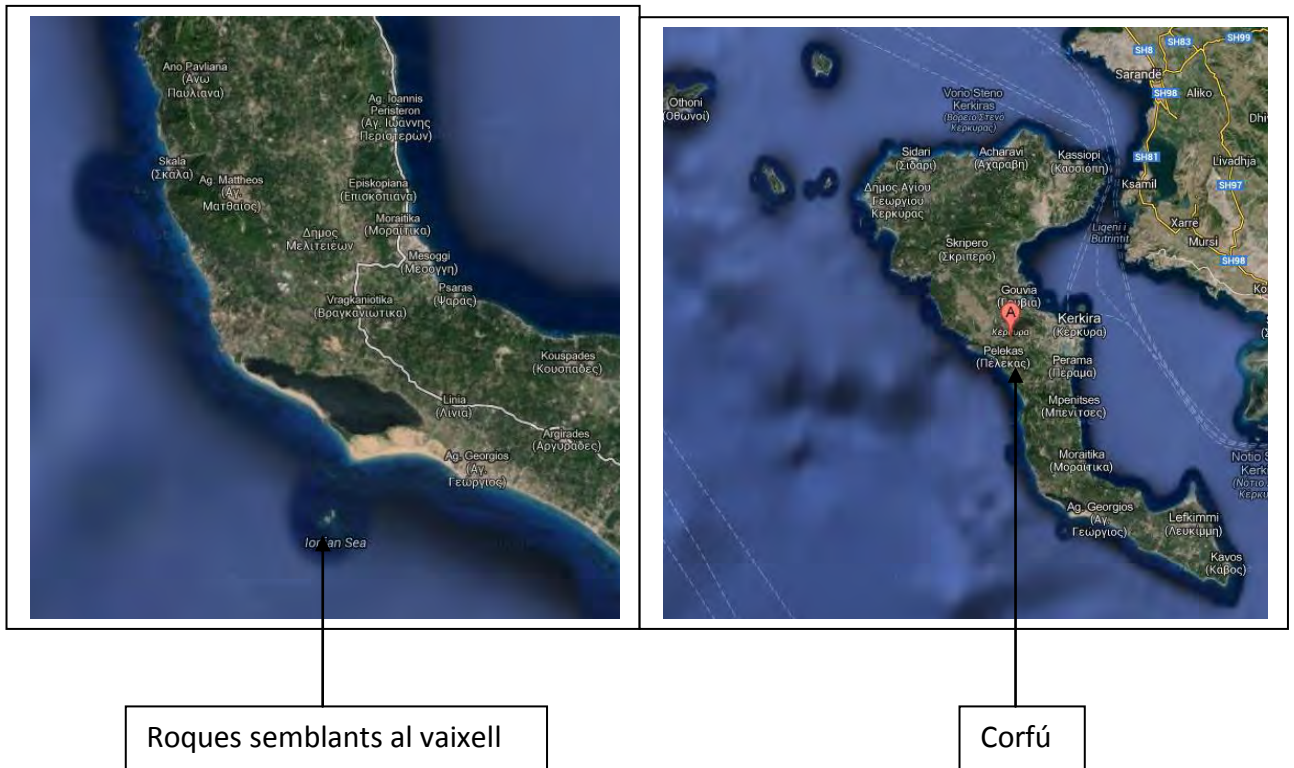
La situació de l'illa dels feacis és actualment un dels llocs més discutibles, ja que, com el descens als inferns, es creu que és una part del viatge completament inventada però, tot i així, la majoria d'analistes l'assenyalen als seus mapes a l'illa de Corfú o en alguna regió de l'Epir.

El fet és que, en l'obra, es creu que l'illa dels feacis va ser tapada per una muntanya (col·locada per Posidó) a causa d'una predicció de l'oracle de Delfos que deia que, un dia, els feacis transportarien un viatger desconegut cap a la seva terra i Posidó els castigaria per haver-ho fet. El més probable és que això sigui una justificació per indicar que aquests no van existir i que, per tant, no en va quedar cap rastre. Tot i que altres presenten la idea que l'illa no hagués estat tapada però que haguessin quedat rastres de la nau que va portar l'heroi cap a la pàtria i que va quedar petrificada just al costat de la costa de l'illa d'Esquèria (i que, per tant, situen l'illa al costat de Sidari, al canal d'Amour).

En definitiva, donant per vàlida la seva existència, és completament possible que sigui l'illa de Corfú, comptant els dies de marge que té Odisseu per arribar-hi (encara que la meitat del trajecte sigui difícil) i també, he trobat adient aquesta citació del vaixell enterrat. Considero que pot ser una zona al sud de Corfú, prop de Chalikounas, on hi ha, no molt lluny de la costa, unes roques que semblen una mena d'illa petita (que

representen el vaixell), i seguint la direcció en línia recta d'aquestes pedres, trobem l'illa d'Esquèria, el país dels feacis.

10.13 Ítaca

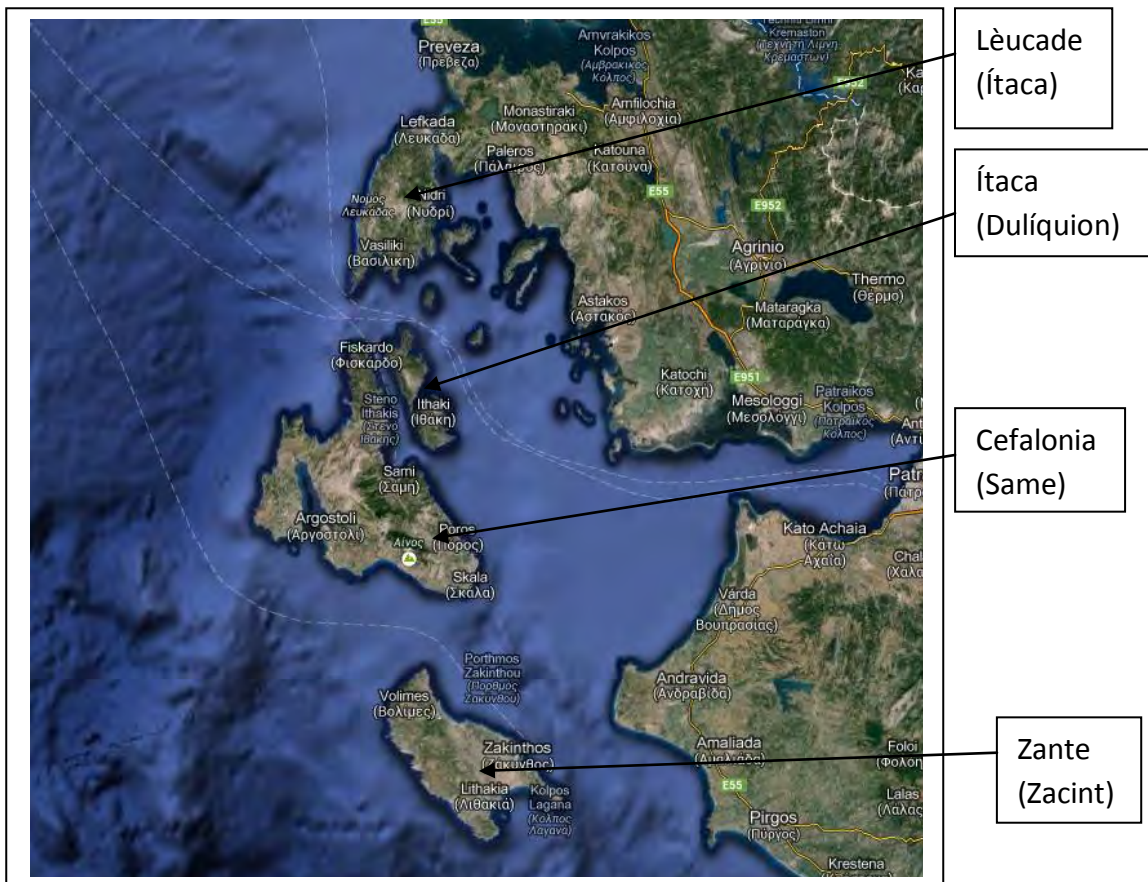
Actualment existeix una illa anomenada igual que la pàtria de l'heroi, però, seguint les indicacions donades per Homer en l'obra, podem observar que aquesta illa no s'assembla en res a l'antiga Ítaca.

Segons Homer, Ítaca tenia al centre de l'illa un mont anomenat mont Nèrit, que és molt frondós i elevat. I està rodejada per tres illes (Dulíquion, Same i Zacint) que estan situades més al sud i a l'est d'Ítaca, així que Ítaca és la més septentrional.

Podem situar, doncs, l'illa de Same en l'illa de Cefalonia (la capital de la qual es diu, precisament, Samos), l'illa de Zacint a l'actual Zante, així que Duliquion (que significa "allargada") la podríem situar a l'actual Ítaca, ja que aquesta és una illa amb forma estreta i allargada.

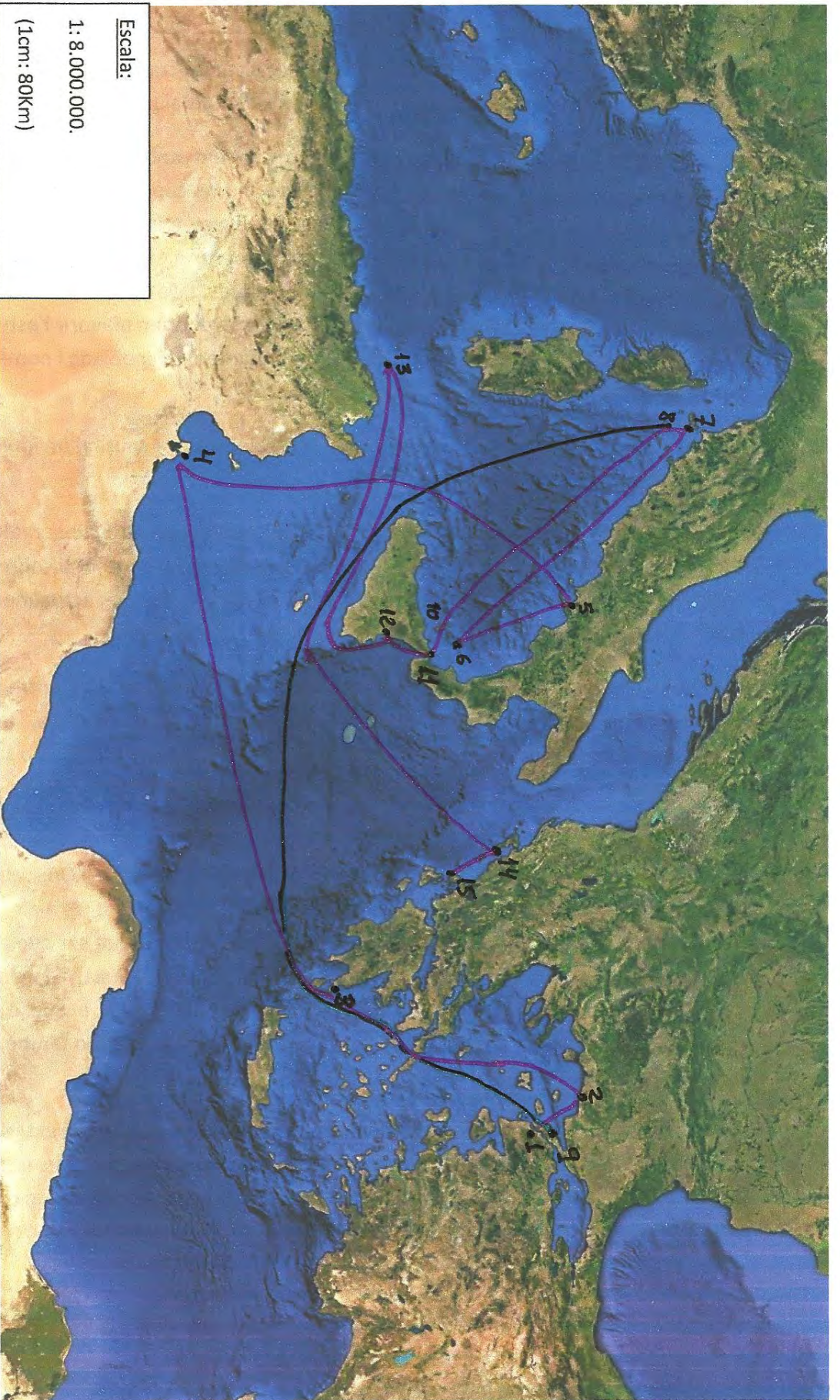
Per últim, l'illa Ítaca en sí, si considerem la que està més al nord i que presenta un mont elevat al seu centre, podem identificar-la com a l'illa de Lèucade que, a més, tal i com diu Homer, és l'illa que està situada més propera a la costa. En totes aquestes illes s'han trobat restes arqueològiques de l'Antiga Grècia, per tant és segur que en l'època d'Homer ja eren conegudes.

El punt més alt de l'illa de Lèucade és el mont Stavrota, cosa que ho fa coincidir amb el Nèrit i, sumant-li les altres característiques, és molt probable que fos l'antiga Ítaca.

I fins aquí l'explicació argumentada, amb pros i contres, sobre la representació de tots els llocs geogràfics que apareixen en el recorregut de l'heroi Odisseu des de la sortida de Troia fins a l'arribada a Ítaca.

Escala:

1: 8.000.000.

(1cm: 80Km)

1. Troia	6. Estròmboli (Eòlia)	11. Estret de Messina
2. Maronia (país dels cicons)	7. Elba (Iestrigònia)	12. Sicília (illa dels sol)
3. Cap de Malea	8. Montecristo (Eea)	13. Zàlita (Ogígia)
4. Dierba (país dels lotòfags)	9. Querssonès (Hades)	14. Corfú (país dels feacis)
5. Capri (illa dels ciclops)	10. Roques erràtiques	15. Lèucade (Ítaca)

Llegenda:

- Punts per on passa Odísseu
- Recorregut d'anada i tornada a l'Hades
- Recorregut de l'heroi sense comptar l'Hades

12. Conclusions:

Un cop realitzada la meva petita recerca penso que amb la informació que n'he extret puc arribar a argumentar una sèrie de respostes a les preguntes inicials que m'havia formulat.

En primer lloc, després d'haver llegit L'Odissea d'Homer penso que és tracta d'un llarg poema que no va ser inventat per una sola persona, sinó que és la recopilació d'un conjunt de contes o llegendes explicats per la gent del poble i que es transmetia oralment de generació en generació. La importància d'Homer seria la de recollir i deixar per escrit tot aquest conjunt de relats d'herois. I per fer-ho va utilitzar una llengua artificial, no parlada per cap grup ètnic, amb una finalitat purament estètica. També penso que aquests relats no són de la mateixa època i fins i tot crec que algunes aventures foren incorporades segles després, entre aquestes, en seria un exemple, tal i com he explicat abans, la baixada a l'Hades al cant XI. Crec que aquesta part va ser introduïda en l'obra quan aquesta ja tenia certa popularitat, fet que es va aprofitar per divulgar i donar a conèixer com era l'Hades pels antics grecs.

Segles més tard, un altre gran escriptor, en aquest cas de la literatura llatina, Virgili, va fer una altra descripció detallada dels Inferns clàssics imitant l'obra per excel·lència, l'Odissea, posant també de manifest la importància dels déus i dels Inferns en el món clàssic.

Pel que fa al cos central del meu treball, el periple d'Odisseu des de Troia cap a Ítaca, m'ha permès aprofundir els meus coneixements de geografia del món antic i ha estat molt gratificant poder deduir i localitzar aquests indrets a partir de la informació que ens ha fet arribar Homer: la direcció o la força del vent que empenyia els vaixells, la posició de les estrelles, les descripcions etnogràfiques... amb aquests detalls he pogut relacionar el llegendari país dels lotòfags amb l'illa de Djerba o he pogut tenir les proves físiques necessàries per poder concloure que l'illa dels ciclops no correspon a Sicília (tal i com manifesten alguns historiadors) sinó que més aviat es tractaria de l'illa de Capri, tal i com exposo al treball. També puc argumentar que la pàtria d'Odisseu, l'illa d'Ítaca no es correspondria a l'actual Ítaca sinó que es tractaria, pel que he pogut

investigar, de l'illa de Lèucade. M'atreveixo doncs, a desmentir la versió més difosa sobre la pàtria del nostre heroi.

He de dir que representar el recorregut d'Odisseu en un mapa actual no ha estat gens fàcil ja que la majoria de llocs que surten a l'obra són ficticis i que, analitzant els detalls que Homer ens proporciona i que devien ser trets rellevants en aquella època (com si ara parléssim del "país en forma de bota" per referir-nos a Itàlia) he pogut trobar les pistes necessàries per recrear aquest recorregut. D'altra banda penso que alguns topònims actuals s'han extret de l'obra i no al revés. L'exemple més clar seria el punt d'arribada de l'heroi, després de voltar pel mar durant deu anys, l'illa d'Ítaca que antigament era una altra illa i no la que avui porta el seu nom.

Aquest treball també m'ha reafirmat en la idea que la arqueologia no és tractada com es mereix: s'estan fent molts menys estudis arqueològics dels que s'haurien de fer i que ens permetrien entendre moltes coses del nostre passat. Malauradament es destinen molts pocs recursos econòmics a la recuperació del nostre passat. Per posar un cas concret que he tractat en el meu treball: n'estic segur que a l'illa de Montecristo es podrien trobar un munt de restes arqueològiques que podrien aportar més informació del món clàssic, però no és així. Aquesta illa està completament despoblada i només s'utilitza per caçar (això sí, previ pagament).

Per finalitzar he de dir que he gaudit fent aquest treball, des de la lectura de l'Odissea, seguint i anotant les pistes que anava trobant, deduint i comparant i contrastant aquesta informació amb altres fonts antigues (com Píndar) i actuals i finalment recreant el recorregut d'Odissea a partir de les meves pròpies conclusions en un mapa del segle XXI. El que per a mi era tot un repte abans de començar el treball ha arribat a bon port igual que Odisseu que m'ha acompanyat al llarg del treball va poder tornar un bon dia a la seva llar, Ítaca.

13. Algunes imatges de l'època clàssica sobre les aventures de l'heroi:

Aquesta imatge representa el tros de l'obra en el qual Odisseu i els seus homes claven una estaca al ciclop Polifem després d'haver-lo fet dormir amb el vi.

És el fragment d'una cratera polícroma argiva de mitjans del segle VII a.C..

En aquesta imatge es veu representat a Odisseu amenaçant a la fetillera Circe amb la finalitat que, aquesta, alliberi als seus homes convertits en porcs.

És un sarcòfag Etrusc del segle IV a.C..

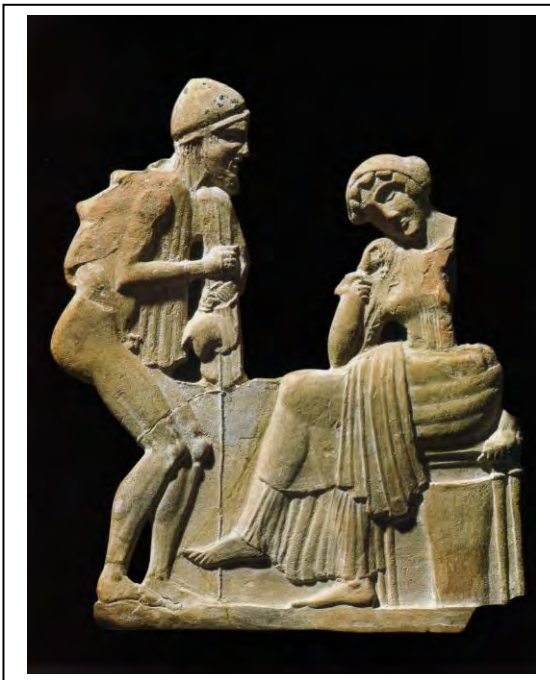
En aquesta altra imatge, es veuen els companys d'Odisseu que varen ser transformats per la fetillera.

És un gerro àtic de figures vermelles del 480 a.C..

En aquesta imatge es veu a l'heroi Odisseu lligat al màstil del seu vaixell per així poder escoltar el cant de les sirenes mentre que, els seus companys, segueixen remant amb les orelles tapades amb cera.

És un atuell àtic de figures vermelles del 490 a.C..

En aquesta última, trobem Odisseu i Penélope quan es retroben però Penélope no el reconeix a causa de la disfressa de pidolaire.

És fang cuit de Milo del 450 a.C..

14. Bibliografia:

- Homer. Traducció i notes d'Alberich Mariné, Joan. (2006). *L'Odissea* (sisena edició). Barcelona: Edicions de la Magrana.
- Homer. Notes i traducció Alarcon Benito, Juan. (1981). *LA ILIADA* (quarta edició). Madrid: Clasicos Fraile.
- Departament d'Ensenyament de la Generalitat. (2003). *Grec 1: Batxillerat d'humanitats i ciències socials* (primera edició). Barcelona: Castellnou.
- Institut Cartogràfic Llatí. (2007). *Atlas geogràfic de Catalunya i del Món*. Barcelona: Vicent Vives
- Gubern, Enric. (1987). *ATLAS UNIVERSAL GEO/ECONÓMICO*. Barcelona: TEIDE.
- Storch de Gracia, Jacobo. *Historia del Arte: El Arte Griego (I)*. Madrid: Historia 16
- PIERRE VIDAL, NAQUET. *EL MUNDO DE HOMERO*. Publicat per Fondo de Cultura Económica.

15. Webgrafia:

- Wikipedia. (2013). *Odiseo*. Recuperat 1/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Odiseo>
- Papel en Blanco. (2013). *Odiseo, el primer héroe moderno (I)*. Recuperat 1/9/2013 des de <http://www.papelenblanco.com/metacritica/odiseo-el-primer-heroe-moderno-i>
- Blog. (2010). *Prácticas laborales o la otra Odisea*. Obtingut des de <http://kikeperdomo.wordpress.com/2010/07/27/practicas-laborales-o-la-otra-odisea/>
- Wikipedia. (2013). *Telegonía*. Recuperat 2/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Telegon%C3%ADa>
- Wikipedia. (2013). *Ciclo Troyano*. Recuperat 2/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Ciclo_troyano
- Wikipedia. (2013). *Arcesio (rey de Ítaca)*. Recuperat 2/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Arcisio>
- Wikipedia. (2013). *Autólico*. Recuperat 2/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Aut%C3%B3lico>

- Wikipedia. (2013). *Poseidón*. Recuperat 2/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Poseid%C3%B3n>
- Wikipedia. (2013). *Atenea*. Recuperat 2/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Atenea>
- Wikipedia. (2013). *Laertes*. Recuperat 2/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Laertes>
- Wikipedia. (2013). *Qüestió homèrica*. Recuperat 4/9/2013 des de http://ca.wikipedia.org/wiki/Q%C3%BCesti%C3%B3_hom%C3%A8rica
- Goggle side. Recuperat 4/9/2013 des de https://docs.google.com/presentation/d/11svqKe7A40J-6e736OBOiC085ve4NrPaEE4IRwHG_do/embed#slide=id.i223
- Wikipedia. (2013). *Cuestión homérica*. Recuperat 4/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Cuesti%C3%B3n_hom%C3%A9rica
- Wikipedia. (2013). *Pisístrat*. Recuperat 4/9/2013 des de <http://ca.wikipedia.org/wiki/Pis%C3%ADstrat>
- Wikipedia. (2013). *Tirania*. Recuperat 4/9/2013 des de <http://ca.wikipedia.org/wiki/Tir%C3%A0>
- El País. (2007). *Queda algo de Troya?*. Recuperat 4/9/2013 des de http://elpais.com/diario/2007/08/24/revistaverano/1187906401_850215.html
- Torrens Conde, Fernando. *Extra sobre Troya*. Recuperat 4/9/2013 des de <http://www.sofiaoriginals.com/ene16extratroya.htm>
- Wikipedia. (2013). *Simois*. Recuperat 4/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCmruk_Su
- Wikipedia. (2013). *Troya* . Recuperat 4/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Troya>
- *Griego 2 de bachillerato (Literatura griega)*. Recuperat 5/9/2013 des de <http://www.pensalatina.es/descarga/Gr2-LiteraturaGriega.pdf>
- Wikipedia. (2013). *Provincia de Çanakkale*. Recuperat 5/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Provincia_de_%C3%87anakkale
- Wikimedia. (2013). *Troas*. Recuperat 5/9/2013 des de <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Troas-es.svg>

- Wikipedia. (2013). *Escamandro*. Recuperat 5/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Escamandro>
- Martin, Julio. (2012). *La verdad sobre la Guerra de Troya*. Recuperat 5/9/2013 des de <http://www.laaventuradelahistoria.es/tag/hissarlik-turquia-troya>
- Wikipedia. (2013). *Boreas*. Recuperat 5/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/B%C3%B3reas>
- Wikipedia. (2013). *Tracia*. Recuperat 9/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Tracia>
- Wikipedia. (2013). *Cicones*. Recuperat 9/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Cicones>
- Wikipedia. (2013). *Maronea*. Recuperat 9/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Maronea>
- Wikimedia. (2013). *Mapa Grecia Antigua*. Recuperat 9/9/2013 des de http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mapa_Grecia_Antigua.svg
- Wikipedia. (2013). *Eufemo*. Recuperat 9/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Eufemo>
- Wikipedia. (2013). *Cícons*. Recuperat 9/9/2013 des de <http://ca.wikipedia.org/wiki/C%C3%ADcons>
- Wikipedia. (2013). *Adrianòpolis*. Recuperat 9/9/2013 des de <http://ca.wikipedia.org/wiki/Adrian%C3%B2polis>
- Wikipedia. (2013). *Ròdope*. Recuperat 9/9/2013 des de <http://ca.wikipedia.org/wiki/R%C3%B2dope>
- Academic. (2013). *Cicones*. Recuperat 9/9/2013 des de <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/614888>
- Wikipedia. (2013). *Vardar*. Recuperat 10/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/R%C3%ADo_Vardar
- Wikipedia. (2013). <http://ca.wikipedia.org/wiki/Her%C3%B2dot>
- Wikipedia. (2013). *Lotus (planta)*. Recuperat 10/9/2013 des de [http://es.wikipedia.org/wiki/Lotus_\(planta\)](http://es.wikipedia.org/wiki/Lotus_(planta))
- Wikipedia. (2013). *Djerba*. Recuperat 10/9/2013 des de <http://en.wikipedia.org/wiki/Djerba>

- Wikipedia. (2013). *Lotus-Eaters*. Recuperat 10/9/2013 des de <http://en.wikipedia.org/wiki/Lotus-Eaters>
- Wikipedia. (2013). *Loto (árbol)*. Recuperat 10/9/2013 des de [http://es.wikipedia.org/wiki/Loto_\(%C3%A1rbol\)](http://es.wikipedia.org/wiki/Loto_(%C3%A1rbol))
- Gómez Rébolo, Rafael. (2013). *La armada Cartaginesa*. Obtingut el 10/9/2013 des de http://www.grijalvo.com/Rebolo_Gomez_Rafael/Armada_Cartaginesa/5_1_Actuacion.es.htm
- Marcos García, Justina. (2013). *Las naves de guerra grecoromanas*. Obtingut el 10/9/2013 des de <http://yustingarcia.blogspot.com.es/search/label/Naves%20de%20guerra%20grecoromanas.Pentec%C3%B3nteras%20y%20trieres>
- Wikipedia. (2013). *Manga (nàutica)*. Recuperat 12/9/2013 des de [http://es.wikipedia.org/wiki/Manga_\(n%C3%A1utica\)](http://es.wikipedia.org/wiki/Manga_(n%C3%A1utica))
- Wikipedia. (2013). *Pentecóntero*. Recuperat 12/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Pentec%C3%B3ntero>
- Wikipedia. (2013). *Tirreme*. Recuperat 12/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Tirreme>
- Wikipedia. (2013). *Canal de Corinto*. Recuperat 12/9/2013 des de http://www.wikilingua.net/ca/articles/c/a/n/Canal_de_Corinto_4e8a.html
- Wikilingua. (2013). *Cap Malea*. Recuperat 12/9/2013 des de http://www.wikilingua.net/ca/articles/c/a/b/Cabo_Malea_1276.html
- Wikipedia. (2013). *Malea Promontorium*. Recuperat 12/9/2013 des de http://ca.wikipedia.org/wiki/Malea_Promontorium
- Wikipedia. (2013). *Cabo de Malea*. Recuperat 12/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Cabo_Malea
- Wikipedia. (2013). *Isla de Nisida*. Recuperat 13/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Isla_de_Nisida
- Wikipedia. (2013). *Nisida*. Recuperat 13/9/2013 des de <http://en.wikipedia.org/wiki/Nisida>
- Wikipedia. (2013). *Victor Bérard*. Recuperat 13/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Victor_B%C3%A9rard

- Wikipedia. (2013). *Isquia*. Recuperat 13/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Isquia>
- Wikipedia. (2013). *Cíclope*. Recuperat 13/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/C%C3%ADclope>
- Ischia.info. *Grutas del Bussento en Morigerati*. (2013) Recuperat 17/9/2013 des de <http://www.ischia.info/es/arte-y-cultura/salerno-cilento/grutas-bussento-morigerati.html>
- *Playas de Sicilia*. (2013). Recuperat 17/9/2013 des de <http://sicilia.costasur.com/es/playas.html>
- Wikipedia. (2013). *Cízic*. Recuperat 17/9/2013 des de <http://ca.wikipedia.org/wiki/C%C3%ADzic>
- Wikipedia. (2013). *Lestrigones*. Recuperat 17/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Lestrigones>
- Wikipedia. (2013). *Historia de la Toscana*. Recuperat 17/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Historia_de_Toscana
- Wikipedia. (2013). *Etruscos*. Recuperat 17/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Etruscos>
- Wikipedia. (2013). *Génova*. Recuperat 17/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/G%C3%A9nova>
- Wikipedia. (2013). *Monte Circeo*. Recuperat 17/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Monte_Circeo
- Wikipedia. (2013). *Polibio*. Recuperat 17/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Polibio>
- Wikipedia. (2013). *Isla de Montecristo*. Recuperat 17/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Isla_de_Montecristo
- Wikipedia. (2013). *Atriplex halimus*. Recuperat 17/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Atriplex_halimus
- Wikipedia. (2013). *Vino en la Antigua Grecia*. Recuperat 17/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Vino_en_la_Antigua_Grecia
- Wikipedia. (2013). *Giannutri*. Recuperat 18/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Giannutri>

- Wikipedia. (2013). *Odryian Kingdom*. Recuperat 18/9/2013 des de <http://ca.wikipedia.org/wiki/Fitxer:OdryianKingdom.jpg>
- Wikipedia. (2013). *Bloque Errático*. Recuperat 18/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Bloque_err%C3%A1tico
- Wikipedia. (2013). *Trinacia*. Recuperat 18/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Trinacia>
- Blog. *La Odisea*. Obtingut el 19/9/2013 des de <http://perso.wanadoo.es/magenia1/hazanas/odisea.htm>
- Wikipedia. (2013). *Ogígia*. Recuperat 18/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Ogigia>
- Wikipedia. (2013). *Perejil*. Recuperat 18/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Isla_de_Perejil
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Canal_d%27amour_at_Sidari_in_Corfu.JPG
- Wikipedia. (2013). *Ítaca*. Recuperat 19/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dtaca>
- Mapa. Obtingut el 19/9/2013 des de http://1.bp.blogspot.com/-4vJLdGUnups/UdF1blg6JJI/AAAAAAAAAHvs/XBlpbsj-bNE/s1204/mapa_el_mundo_griego.jpg
- Wikipedia. (2013). *Islas Equínadas*. Recuperat 19/9/2013 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Islas_Equ%C3%ADnadas
- Wikipedia. (2013). *Duliquio*. Recuperat 19/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Duliquio>
- Wikipedia. (2013). *Zacinto*. Recuperat 19/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/Zacinto>
- Wikipedia. (2013). *Léucade*. Recuperat 19/9/2013 des de <http://es.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9ucade>
- Souvirón, Bernardo. (2011). *Historia, Historia de la Navegación*. Recuperat 21/9/2013 des de <http://www.bernardosouviron.com/category/historia-navegacion/>

